

MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING

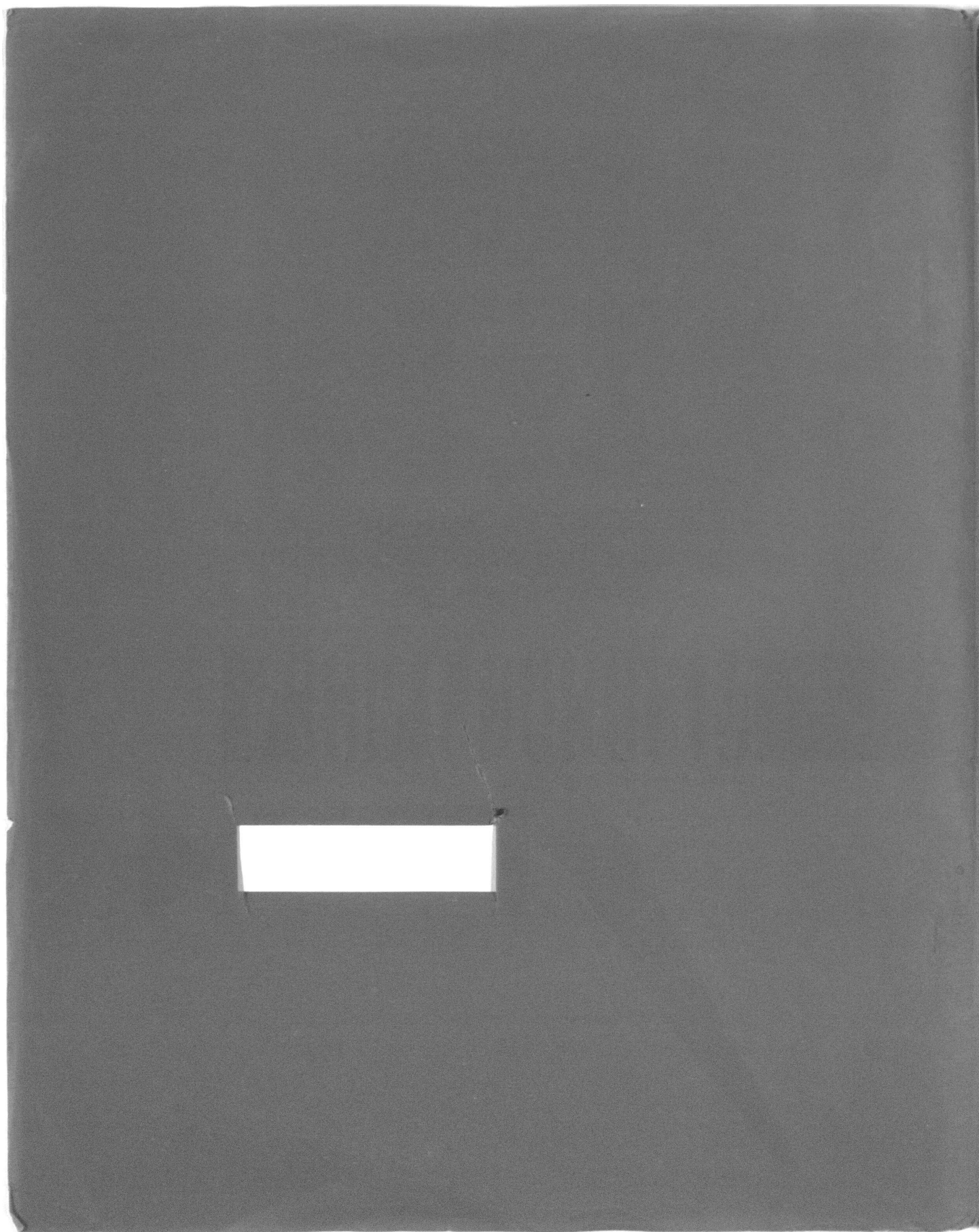
NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG

MIHOHANGHN

N nr 1 - December 196

JOZEF II STRAAT 67a - 1040 BRUSSEL - TEL. 13.65.50

Ministerie van Nationale Opvoeding

**NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG**

MEDEDELINGEN nr 1 - December 1969

Josef II straat 67 A - 1040 Brussel - Tel. 13.65.50

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	p. 3
Het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog	5
In memoriam E. Sabbe	10
Gecoördeneerde Wetsteksten	11
Samenstelling van het Centrum	14
WERKZAAMHEDEN VAN HET CENTRUM	
A. Enquêtes, Commissies, Betrekkingen met het Buitenland	
1. XIIIe internationaal kongres voor historische wetenschappen	17
2. Oproep tot de pers	18
3. XXVe Verjaring van de Bevrijding	19
4. Omheen de Bevrijding van Antwerpen	20
5. De Commissies	21
6. Vrije Navorsers	22
7. Contacten met buitenlandse instellingen	22
8. Conferenties	23
B. Bibliotheek, Archief, Verzamelingen, Werk- instrumenten	24
KRONIEK	
A. Algemene Informatie	
1. Buitenlandse studies over België	30
2. Neutraliteit en militaire contacten	31
B. Lectuurnotas	34
Dr. L. de Jong, <u>Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945</u> ; Henri Bernard, <u>La Résistance 1940-1945</u> ; Hans Pfahmann, <u>Fremdar- beiter und Kriegsgefangene in der deutschen Kriegs- wirtschaft, 1939-1945</u> ; Jean Perron, <u>Souvenirs, 1913- 1945</u> ; Carlo Segers, <u>Donnez-nous un champ de bataille</u> ; Fernand van Langenhoven, <u>La Belgique en quête de sécurité</u> ; Dr. A.M. van Peski, <u>Hendrik de Man</u> .	
GIFTEN	40

V O O R W O O R D

Dit eerste nummer van de **MEDEDELINGEN** in een, naar we hopen, lange reeks moet het Centrum een belangrijke dienst bewijzen. Niet alleen zullen de werkzaamheden van het Centrum er in bekendgemaakt worden, - dit is immers de normale rol van een dergelijke informatie- orgaan - maar ook zullen er berichten in opgenomen worden, die de aandacht moeten trekken van allen, die zich hier of elders op één of andere wijze interesseren aan de geschiedenis van België tijdens de Tweede Wereldoorlog. In alle mogelijke richtingen moet een band tot stand komen, die enerzijds een brede nieuwsgierigheid wekt en anderszijds een actieve belangstelling stimuleert ten gunste van een methodisch onderzoek der gebeurtenissen, die de wereld tussen 1939 en 1945 zo erg hebben getroffen.

Als nationale en openbare instelling is het Centrum rekenschap verschuldigd aan de gemeenschap, al was het maar omdat deze de nodige geldmiddelen ter beschikking stelt. Indien echter de rol van deze **MEDEDELINGEN** beperkt zou blijven tot een verrechtvaardiging van het bestaan van het Centrum, dan zou het belang ervan wel te beperkt zijn. Andere redenen nog zetten ons aan de werkzaamheden van het Centrum kenbaar te maken. Zij belangen het land aan en dat zeer tragische tijdvak in zijn geschiedenis. Zoveel mensen zijn daarbij betrokken dat een ontzaglijke hulp en steun zal nodig zijn opdat het werk zou kunnen uitgevoerd worden. Zonder twijfel is de hulp van de openbare macht een essentiële voorwaarde, vermits het Centrum anders nooit zijn zending zou kunnen opnemen. Evenzeer echter is de hulp van het grote publiek onmisbaar. De storm van 1940 heeft te veel mensen megesteurd opdat men zich zou kunnen tevreden stellen met de officiële archieven. Zoals de Tweede Wereldoorlog een totale oorlog was moet het onderzoek zich ook richten naar een totaalbeeld. Aldus moeten de **MEDEDELINGEN** de basis leggen voor een zeer brede dialoog. Het kan leiden tot een rechtstreeks contact met de velen, die in staat zijn een tipje op te lichten van de sluier, die nog steeds rust op deze jaren van strijd en beproeving. Wij zijn dus zo vrij aan de lezers te vragen dat zij deze **MEDEDELINGEN** verder kenbaar maken. In het bijzonder is deze oproep gericht tot

4.

de gesproken en geschreven pers, wiens communicatiemogelijkheden enorm groot zijn. Indien de dagbladen, de radio, de televisie bereid zijn de aandacht te trekken op het Centrum en zijn werking, dan kan de stap zoveel vlugger gezet worden naar die mensen, wiens medewerking noodzakelijk is.

Het Centrum is echter een wetenschappelijke instelling. Dit veronderstelt een gebondenheid aan een intellectuele discipline en aan een methodologie, die in een bepaald opzicht de toon bepalen van deze MEDEDELINGEN. Als contactmiddel met de onderzoekscentra in binnen- en buitenland, wil deze publicatie een schakel zijn in de grote keten van specialisten in het domein van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Naast werkingsverslagen zullen er verschijnende nota's van wetenschappelijk belang opgenomen worden. Het eerste nummer legt er reeds een getuigenis van af. Logisch blijft het nochtans dat een eerste aflevering eenvoudig begint met een beschrijvende voorstelling van het Centrum.

HET NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Na de wettelijke creatie bij ministerieel besluit van 13 december 1967 begon de feitelijke oprichting van het NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG in het begin van 1969. Men moest dan nog tot het midden van het jaar wachten vooraleer men over de lokalen kon beschikken, die een effectieve installatie toelieten. Oorspronkelijk was het voorzien dat men te Anderlecht de ganse eerste verdieping zou betrekken van het hotel van den Peereboom, een imposant gebouw in Vlaamse renaissancestijl uit 1535. Het gebouw was ruim en het had allure, maar de binnenafwerking liet heel wat te wensen over. De verwarming was, op zijn zachtst uitgedrukt, nogal onderwets. De noodzakelijke aanpassingswerken waren wel niet zo duur, maar ze zouden al te lang geduurd hebben. Men kon rekenen op twee jaar en het werd dus nodig naar een wisseloplossing uit te zien. Zo stelde dan het ministerie van Nationale Opvoeding acht bureaus ter beschikking van het Centrum in de Jozef II straat, 67 A te Brussel 4. Zij bevinden zich in een mooi en modern complex waar tevoren verschillende diensten ondergebracht waren, die inmiddels een plaats kregen in het Rijksadministratief Centrum. Ook deze oplossing is voorlopig, omdat ze niet voldoet aan de gestelde eisen. De middelen, die het Centrum moet kunnen ontplooiën vereisen een veel grotere ruimte. Men moet dus hopen dat een nieuwe formule wordt gevonden waarbij zowel voldaan wordt aan de ruimte, die te Anderlecht beschikbaar was, en de noodzaak aan een zeker comfort.

Hoe ook, deze eerste passen, die wellicht rijker zijn in beloften dan in verwezenlijkingen, laten de hoop toe dat België in staat zal zijn de achterstand van een kwarteeuw in te lopen in de studie van de Tweede Wereldoorlog. Het buitenland heeft immers niet de tijd genomen om na te denken alvorens instellingen op te richten, die specifiek tegemoet kwamen aan de eisen van dergelijke onderzoek. Onze noorder- en zuiderburen hebben de zaak aangepakt zodra de oorlog beëindigd was. Eerst kwam Nederland met de stichting in mei 1945 van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Het is gevestigd te Amsterdam en het hangt af van het ministerie voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschap

pen. Directeur ervan is Dr. Louis de Jong. Frankrijk volgde op de voet. In juni 1945 werden de "Commission d'Histoire de l'Occupation et de la Libération de la France" en de "Commission d'Histoire de la Guerre" opgericht. Op 17 december 1951 werden beide commissies samengevoegd tot het huidige "Comité d'histoire de la Deuxième Guerre Mondiale". Het ressorteert onder de Eerste Minister en de praktische leiding ervan ligt in de handen van de secretaris-generaal Henri Michel, onderzoeksdirecteur bij de C.N.R.S.

Het Franse en het Nederlandse instituut kennen niet dezelfde structuur. Dit is reeds ten dele verklaarbaar door de ongelijke uitgestrektheid van beide landen. Gemeenschappelijk echter in de eerste plaats was de prioriteit, die ze verleenden aan het verzamelen van documenten - van het drukwerk tot de mondelingen getuigenis - zonder dewelke er geen waarachtige geschiedenis kan geschreven worden. Ook hebben ze beiden willen voldoen aan de behoefte van intellectuele eerlijkheid. "Je n'ai jamais considéré que j'étais au service d'une légende de la Résistance", verklaarde onlangs de heer Michel (1). Hoeft het gezegd te worden dat daarmee niets onheus werd bedoeld? Niemand heeft beter de herinnering aan "dit leger van de schaduw" gediend dan het Comité en de heer Michel. Indien zij zulke geslaagd werk leverden, dan is het precies te danken aan de gestrengheid van hun methode. Evenmin heeft dr. de Jong ooit gemeend dat men hem de opdracht had toevertrouwd voor het bezingen van het heroïsche epos van zijn land. Het onderzoek stelt zijn eigen regels op en zij alleen kunnen de houding van de historicus leiden. Zij beantwoorden trouwens het bestaan de eisen van onze sceptische tijd. De stichtelijke geschiedenis kon bloeien onmiddellijk na de "Grote Oorlog", vandaag zou ze uit de toonvallen; ze zou een anachronisme zijn. Trouwens, ze zou niet lang weerstaan aan vergelijkende confrontaties. De studies kregen een internationale dimensie. Wat men op de ene plaats graag in de stilte zou gehuld laten, zou elders zonder discretie verteld worden. Natuurlijk moet het onderzoek verheven blijven boven elk opportunisme. Alleen de eigen noodwendigheden mogen het onderzoek beïnvloeden, maar hoe zou men kunnen weerstaan aan zulke stimulansen indien deze precies zo conform zijn aan de principes zelf van het wetenschappelijk onderzoek? Er bestaat een zo machtige beweging op zoek naar de waarheid dat men ze slechts hoeft te volgen.

Ons land, dat pas laat aan de studie van de Tweede Wereldoorlog begint, kan putten uit de buitenlandse ervaringen. Het Franse Comité heeft het onderzoeksveld verdeeld over verschillende gespecialiseerde commissies. Het Nederlandse instituut heeft een functionele eenheidsstructuur. Beide formules kunnen verdedigd worden. In feite vullen ze elkaar zelfs aan en het Centrum kan in beide rich-

(1) Cf. J.M. MERCIER, Le rôle du Comité d'histoire de la deuxième guerre mondiale, in LE MONDE, Parijs, 3-IX-1969.

tingen vruchtbare inspiratie vinden. De Belgische structuur, die verschillend is zowel van die van Parijs als die van Amsterdam, kan een eigen weg vinden door het ontlenen van deze methodes, die passen in het eigen beeld.

Het Centrum moet in den beginne pragmatisch te werk gaan. Noodzakelijkerwijze zullen de permanente activiteiten dan meer en meer in een functioneel geheel opgenomen worden. De omvang van deze activiteiten zal trouwens vlug genoeg een specialisatie van de functies vereisen. Vroeg of laat zal de wetenschappelijke leiding nood hebben aan een administratieve hulp. Nu reeds neemt de organisatie van de bibliotheek het grootste deel in van de tijd van één der navorsers. Anderszijds overtreffen de documentenverzamelingen de mogelijkheden van één man. Inmiddels groeien ze steeds verder aan, zowel in omvang als in verscheidenheid. Er moeten daarom dus wel verschillende onderzoeksrichtingen voortvloeien. Het Centrum zou immers te kort schieten met enkel maar documenten op te stapelen. Rijkdommen moeten niet opgepot, maar vruchtbaar gemaakt worden. Wanneer men een inventaris opmaakt leert men niet alleen wat men heeft, maar ook wat nog ontbreekt. Reeksen aanvullen, nieuwe reeksen verwerven, bewaren wat elders nog bestaat en het zo mogelijk samenbrengen, weten wat goed bewaard wordt in andere depots ... het zijn zo vele en essentiële taken. Men kan er nog bijvoegen alles wat betrekking heeft op het verzamelen van foto's, microfilms of geluidsbanden, op enquêtes, correspondentie en publicaties ... Er is een overvloedige oogst, maar de arbeidskrachten zijn weinig talrijk.

Het is een gemeenplaats te zeggen dat de geschiedenis begint bij het document. Bronnen in binnen- en buitenland, in openbare instellingen en bij particulieren opsporen en tellen, er onuitgegeven documenten ontdekken of zelfs creëren (2), ze verwerven en inventariseren, ze op microfilm of geluidsband brengen : dat alles wordt vanzelfsprekend één van de voornaamste zorgen, die de voorkeur moet krijgen op alle andere taken. Het is immers zeer goed een aansporing te geven tot publiceren, maar dan moet men daarvoor ook het materiaal hebben. Een onderwerp krijgt men niet in een handomdraai onder de knie. Er is een begin aan alles en in de geschiedenis ligt dit begin bij het document. Van daaruit begint dus de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Precies omdat het Centrum met een kwarteeuwvertraging werd opgericht zijn er redenen te over om meteen een goede start te nemen.

Archiefmateriaal is nochtans niet het enige werkinstrument van de historicus. Ook boeken, periodieken en brochures voeden het onderzoek. Naar het voorbeeld van de buitenlandse instellingen moet het Centrum derhalve ook een gespecialiseerde bibliotheek oprichten met alles wat daarbij komt kijken.

(2) De enquêteur, die mondelingen getuigenissen verzamelt creëert documenten.

Archieven en publicaties leveren nog niet alles van het gebeuren tijdens de Tweede Wereldoorlog. Professor Bernard heeft het op een rake wijze geformuleerd : "... voor het Verzet vindt men het minst aan documenten, omdat niets neerschrijven het kenmerk zelf is van de clandestiniteit !" (3) Dit ontbreken van documenten wordt trouwens groter naarmate men opklimt in de tijd. De oorsprong van het verzet liet vanzelfsprekend veel minder geschreven sporen na dan de laatste verzetsacties ten tijde van de Bevrijding. Daarom is het belangrijk dat deze leemten in de traditionele bronnen worden goedge maakt door een methodische ondervraging van de betrokkenen en de getuigen.

Dit wordt echter een reusachtige opdracht en het Centrum kan zulks met de eigen permanente krachten moeilijk aan. Deze opdracht draagt immers de paradox dat zij enerzijds hoogdringend moet uitgevoerd worden en anderszijds het karakter heeft van een echt monnikenwerk. Er is hoogdringendheid omdat de herinneringen vervagen en de protagonisten één na één verdwijnen. Er is monnikenwerk mee gemoeid omdat de verscheidenheid en de verdelingen in het verzet heel wat enquête- en controlewerk vereisen.

Wij kunnen daarbij nog aanstippen dat het verzamelen van schriftelijke en mondelingen getuigenissen niet enkel dienstig is voor de geschiedenis van het verzet. Vele andere domeinen zijn er bij betrokken. Welk hoofdstuk van de geschiedenis kan immers kant en klaar uit de dossiers te voorschijn komen ? Ook wanneer de dossiers volledig schijnen zijn er nog zo veel zaken, die er aan ontsnappen ! Er zijn contacten, die men nooit terug vindt. Vroeger kon men nog hopen aanvullingen te vinden in de privé-briefwisselingen. In deze eeuw van vlugge transportmiddelen en van de telefoon schrijft men veel minder. Er blijven slechts de herinneringen over en men moet ze redden van de vergetelheid alvorens het te laat is.

Het Centrum moet er zich op toeleggen de nodige getuigenissen te verzamelen indien men er toe komen wil de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog te schrijven. Deze taak is even dringend als het verzamelen van documenten en moet dus evenzeer vooraan staan in de planning. Het Centrum kan daar echter nooit inslagen zonder hulp van buiten uit. Daar ligt de taak van de commissies.

Elke commissie zal een goed omlijnd onderwerp onder de arm nemen : de geschiedenis van het Verzet, de geschiedenis van de Krijgsgevangenen, politieke geschiedenis enz ... Geleid door specialisten uit of buiten het Centrum zullen deze commissies een grotere nationale spreiding geven aan het onderzoek. In dit perspectief zullen ook correspondenten ingeschakeld worden. In de mate van de mogelijkheden zullen deze correspondenten progressief over het ganse land gerecruteerd worden. Op deze commissies en correspondenten komen we later terug. Er is nog een ander werkingsfacet dat nu reeds moet aangesneden worden.

(3) Henri BERNARD La Résistance 1940-1945, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1968, p. 8, Collection Notre Passé.

Het gaat over de publicaties. Veel mensen menen dat het publiceren van werken onder de hoed van het Centrum het beste bewijs levert van werking. De haast van sommigen om van ons iets te tezen kan zonder twijfel vleidend lijken. Men mag dan echter toch niet uit het oog verliezen dat België er zeer lang heeft over nagedacht vooraleer men kwam tot het oprichten van een Centrum zoals het onze. Het zou onrechtvaardig zijn deze vertraging op de rug van het Centrum te schuiven en te verwachten dat er meteen gepubliceerd wordt. Het Centrum begint pas ! Alle werkinstrumenten moeten nog geschapen worden. Specifiek is dat niet, maar in het wetenschappelijk onderzoek zijn de eerste stappen gewoonlijk zeer discreet. Het is er de regel het vel van de beer niet te verkopen vooraleer hij geschoten is.

Op de gepaste termijn publiceren wil niet zeggen dat er inmiddels geen rekenschap kan gegeven worden van een aantal werkzaamheden. Daartoe dienen precies de MEDEDELINGEN en het volmaakt equivalent BULLETIN zodat beide landstalen op totaal dezelfde wijze gediend worden.

Andere wetenschappelijke publicaties zullen dan volgen. Naar het voorbeeld van het oude "Nationaal Centrum voor wetenschappelijke Navorsing op het gebied der Geschiedenis van Wereldoorlogen" zullen er BIJDRAGEN gepubliceerd worden (4). Het is een formule, die de verplichte periodiciteit omzeilt en toelaat dat verschillende kleinere studies in één deel gebundeld worden. Het ligt ook in de bedoeling telkens centrale thema's naar voor te brengen. In principe moet een eerste aflevering klaar komen met de zomer 1970. Het thema zal de verplichte Tewerkstelling zijn. Verderop wordt er meer over uitgeweid. Het is hier wellicht overbodig nog eens te benadrukken dat er naast de BIJDRAGEN ook de CAHIERS zullen verschijnen waar in beide gevallen de zelfde originele artikels opgenomen worden.

De publicatie van monografieën is eveneens voorzien en ook op dit punt volgen wij de jarenlange praktijk van de buitenlandse instituten. Het is in deze reeks werken dat wetenschappelijke bronnenuitgaven zullen voorkomen. Samen met de eerste aflevering van de Bijdragen in 1970 zal ook een eerste monografie verschijnen.

Het is dus wel duidelijk dat het Centrum niet afkerig staat ten aanzien van publicaties. Ze staan in het programma ingeschreven. Alleen weigert het Centrum de wagen voor de paarden te spannen. Alles moet op zijn tijd komen en men moet krachtadig de gedachte verwerpen om op korte termijn en vertrekkend van het nulpunt grote syntheses te maken zoals wij daarvan in Engeland sinds jaren het voorbeeld zien. Het Nederlandse voorbeeld geeft ons beeld van de noodzakelijke termijn voor zulke onderneming. Terwijl het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie reeds in 1945 werd opgericht, kreeg het pas tien jaar later - in 1955 - de opdracht tot het schrijven van een algemene geschiedenis van Nederland en Nederlands Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het

(4) Er kwam één aflevering van de pers : Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Brussel, P. De Meyère, 1967.

eerste deel kwam slechts in het begin van dit jaar op de markt. Zeer onlangs is het tweede deel verschenen. Men heeft daar dus bijna een kwarteeuw nodig gehad vooraleer zulke omvangrijke synthese kon klaar komen. Wij weten vanzelfsprekend nu nog niet hoeveel tijd wij zullen nodig hebben om de mogelijkheid van een gelijkaardig werk onder ogen te nemen. In afwachting zijn er taken, die dringender zijn. Het programma is zwaar beladen. Indien het op een verantwoorde en wetenschappelijke wijze kan uitgevoerd worden, dan wordt ook het overige mogelijk.

I n m e m o r i a m

Etienne SABBE

Etienne Sabbe, ere-algemeen rijksarchivaris is te Kortrijk overleden op 15 januari 1969. Als één van de promotors van het Centrum kreeg hij de gelegenheid niet meer het project te realiseren waarin hij zoveel hoop had gesteld. In de maanden, die aan de oprichting van het Centrum voorafgingen was hij onvermoeibaar actief om met zijn rijke ervaring de structuur en de middelen te vinden, die het best konden beantwoorden aan de wetenschappelijke opdracht van het Centrum. Hoffelijk en krachtig tegelijk kon hij een wezenlijk positieve rol spelen in de gunstige afloop van de onderhandelingen waarin hij het beste van zich zelf gaf. Als eerbetuiging aan zijn verdiensten had het wetenschappelijk Comité hem in juni 1968 aangesteld tot één van de ondervoorzitters. Aldus wist hij nog een belangrijke verantwoordelijkheid mede op zich te nemen voor de samenstelling van het wetenschappelijk kader van het Centrum. Het lot heeft hem helaas verhinderd het in dienst treden te volgen van hen, voor wiens benoeming hij zoveel heeft gedaan. Zij weten wat ze hem te danken hebben en voelen aan dat zij in hem een welwillende en bekwame gids verloren hebben.

GECOÖRDINEERDE WETTELIJKE TEKSTEN

Ministerie van Nationale Opvoeding

13 DECEMBER 1967. - Ministerieel besluit tot oprichting bij het Algemeen Rijksarchief van een Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog (1).

De Minister van Nationale Opvoeding,

De Minister-Staatssecretaris voor Nationale Opvoeding,

Gelet op het koninklijk besluit van 20 april 1965 betreffende het statuut van de wetenschappelijke inrichtingen van de Staat, inzonderheid op artikel 10;

Gelet op het koninklijk besluit van 18 januari 1965 betreffende de financiering van programma's van collectief fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, inzonderheid op artikel 3;

Gelet op het koninklijk besluit van 14 april 1965 tot regeling van de financiering van het collectief fundamenteel onderzoek op ministerieel initiatief;

Gelet op het ministerieel besluit van 20 april 1965 genomen ter uitvoering van voormeld koninklijk besluit van 14 april 1965;

Gelet op de wet van 23 december 1946, houdende instelling van een Raad van State, inzonderheid op artikel 2, tweede lid;

gelet op de dringende noodzakelijkheid,

Besluiten :

Artikel 1. Bij het Algemeen Rijksarchief wordt een autonoom navorsings- en studiecentrum voor de geschiedenis van de tweede wereldoorlog opgericht, hiernagenoemd 'het Navorsingscentrum'.

Artikel 2. Het Navorsingscentrum heeft tot opdracht alle nodige maatregelen te treffen voor het inventoriëren, bewaren en exciperen van de documenten of archiefstukken welke betrekking hebben op de tweede wereldoorlog, zijn voorgeschiedenis en zijn gevolgen.

(1) Cf Belgische Staatblad, 10 februari 1968, pp. 1259, 1260 en 1261.

Bovendien is het belast met het organiseren van de wetenschappelijke studie van de tweede wereldoorlog onder al zijn aspecten, ten einde de taak te vergemakkelijken van al wie de geschiedenis van deze gebeurtenissen wil kennen, bestuderen of erover wil schrijven.

Artikel 3. Voor het uitvoeren van zijn taak kan het Navorsingscentrum door onze bemiddeling een beroep doen op de medewerking van alle ministeriële departementen en andere openbare diensten.

Artikel 4. Het navorsingscentrum beschikt over een wetenschappelijk comité, dat tot opdracht heeft het programma der werkzaamheden vast te stellen, voor de uitvoering ervan te zorgen en eventueel te bepalen welk gedeelte van de te behandelen stof de voorrang moet krijgen.

Dit comité, waarvan het voorzitterschap wordt waargenomen door de Ministers van Nationale Opvoeding, bestaat bovendien uit :

- a) acht bevoegde personaliteiten, door de Ministers van Nationale Opvoeding gekozen uit een dubbele lijst van kandidaten, voor gelegd door het contactcomité samengesteld uit de meest representatieve vaderlandslievende verenigingen;
- b) zes deskundigen in de hedendaagse geschiedenis, door de Ministers van Nationale Opvoeding aangewezen, bij voorkeur onder de hoogleraren van de universiteiten of van de inrichtingen van hoger onderwijs, alsmede twee inspecteurs geschiedenis behorende tot verschillende taalgebieden en bij voorkeur genietende van een status van nationale erkentelijkheid;
- c) de algemene rijksarchivaris en de directeur van het Navorsingscentrum.

Het mandaat van de sub. litt. a bedoelde leden loopt over vier jaren en is hernieuwbaar. Het aantal leden voorzien sub. litt. a zal steeds gelijk zijn aan het aantal voorzien sub. litt. b.

De Ministers van Nationale Opvoeding wijzen twee ondervoorzitters aan respectievelijk onder de leden van het comité bedoeld sub. litt. a en b.

Het mandaat van ondervoorzitter loopt over twee jaar en is hernieuwbaar (2).

Art. 5. De afgevaardigden van de Ministers van Landsverdediging, van Justitie, van Binnenlandse Zaken en van de Minister tot wie bevoegdheid de toepassing van de statuten inzake nationale erkentelijkheid behoort, worden uitgenodigd de vergaderingen van het Wetenschappelijk Comité bij te wonen en hebben er raadgevende stem.

(2) De tekst van het hier vermelde art. 4 is afkomstig van het ministerieel besluit van 25 september 1968, ondertekend door de ministers van Nationale Opvoeding P. Vermeylen en A. Dubois. Dit ministerieel besluit wijzigde het ministerieel besluit van 13 december 1967 en trad in werking op 24 oktober 1968. cf Belgisch Staatsblad, 28 januari 1969, p. 623.

Art. 7. Binnen de perken van de hem toegestane begrotingskredieten, wordt het Navorsingscentrum ertoe gemachtigd, met de toestemming van de Ministers van Nationale Opvoeding, wetenschappelijke en ander personeel aan te werven onder dienstcontract en de overige uitgaven in verband met zijn opdracht vast te leggen.

Het wetenschappelijk personeel omvat : één directeur en vijf navorsers.

Dit personeel zal bezoldigd worden volgens het stelsel geldend in de wetenschappelijke inrichtingen van de Staat, respectievelijk als hoofd van een afdeling en als attaché, assistent of eerste assistent.

Art. 8. Met het oog op de verwezenlijking van de opdracht van het Navorsingscentrum en onverminderd de materiële steun verleend door het Algemeen Rijksarchief, wordt een jaarlijkse toelage ten bate van het Centrum toegekend aan het patrimonium van het Algemeen Rijksarchief ten laste van de kredieten uitgetrokken op de begroting van het Ministerie van Nationale Opvoeding voor de financiering van programma's voor collectief fundamenteel onderzoek.

Deze toelage is bestemd voor het dekken van de uitgaven voor personeel, werking en uitrusting van het Navorsingscentrum.

Brussel, 13 december 1967.

De Minister van Nationale Opvoeding

F. GROOTJANS

De Minister-Staatssecretaris voor Nationale Opvoeding

M. TOUSSAINT

**NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE
TWEDE WERELDOORLOG**

1. SAMENSTELLING VAN HET WETENSCHAPPELIJK COMITÉ (1)

1. Voorzitters : De Ministers van Nationale Opvoeding

2. Stemgerechtigde leden : De Heer Albert REGIBEAU

**a) Ondervoorzitter : Le Châlet, 89 - Rabosée
4510 SAIVE**

**De Heer Eugène DEDOYARD
Avenue Général Jacques, 36
1400 NIVELLES**

**De Heer Edouard DEJEAN
Rue de Savoie, 41
1060 BRUXELLES**

**De Heer Hubert HALIN
Place Eugène Flagey, 28
1050 BRUXELLES**

**De Heer Marcel LOUETTE
Jan Van Rijswijklaan, 194 A
2000 ANTWERPEN**

**De Heer Carlo SEGERS
Venneborglaan, 148
2100 DEURNE**

**De Heer Luc SOMERHAUSEN
Avenue des Phalènes, 5
1050 BRUXELLES**

**De Heer Daniël VERCAUTEREN
St. Nobertusstraat, 6
1090 BRUSSEL**

(1) De volgorde is deze van de ministeriële besluiten van 13 december 1967 en van 25 september 1968.

b) Ondervoorzitter : Professor Dr J. CRAEYBECKX
Chemin du Grand Galop, 4
1328 OHAIN

Professor Dr J. L. CHARLES
p/o Koninklijke Militaire School
Renaissancelaan, 30
1040 BRUSSEL

Professor Henri HAAG
Avenue Dailly, 247
1030 BRUXELLES

Professor L. E. HALKIN
Rue du Péry, 41
4000 LIEGE

Professor Dr Thep LUYKX
Laneaustraat, 12
1020 BRUSSEL

Professor J. WILLEQUET
Avenue F. D. Roosevelt, 82
1050 BRUXELLES

Inspecteur Herman CORIJN
Juliaan De Vriendstraat, 18
2510 OUDE GOD

Inspecteur R. VAN SANTBERGEN
Rue du Château Massart, 56
4000 LIEGE

De Heer Carlos WYFFELS
Algemene Rijksarchivaris
Galerij Ravenstein, 78
1000 BRUSSEL

De Heer J. VANWELKENHUYZEN
Avenue P. Vanden Thoren, 36
1160 BRUXELLES

3. Leden met raadgevende stem

Vertegenwoordiger van de Minister
van Landsverdediging
Kolonel S. B. H. André KNITELIUS
Parc du Cinquantenaire, 1 A
1040 BRUXELLES

Vertegenwoordiger van de Minister
van Justitie
De Heer J. VAN HOEYLANDT
Poelaertplein, 4
1000 BRUSSEL

Vertegenwoordiger van de Minister
van Binnenlandse Zaken
De Heer Jean SCUTENAIRE
Rue de la Loi, 6
1000 BRUXELLES

Vertegenwoordiger van de Minister
van Volksgezondheid
De Heer Laurent GHYS
Square de l'Aviation, 31
1070 BRUXELLES

II. WETENSCHAPPELIJK PERSONEEL

Directeur :

De Heer J. VANWELKENHUYZEN
Avenue Paul Vanden Thoren, 36
1160 BRUXELLES

Assistenten :

De Heer Herman BALTHAZAR
Nekkervijverstraat, 50
9110 SINT AMANDSBERG

De Heer Jean DUJARDIN
Rue du Bois Marie, 1
5200 HUY

De Heer José GOTOVITCH
Rue Henri Maubel, 52
1190 BRUXELLES

Attachés :

De Heer Willem MEYERS
Vredelaan, 51
1080 BRUSSEL

De Heer François SELLESLAGH
Kerkstraat, 171
1851 HUMBEEK

WERKZAAMHEDEN VAN HET CENTRUM

A. ENQUÊTES, COMMISSIES, BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND

1. XIIIe Internationaal Kongres voor Historische Wetenschappen.

Om de vijf jaar hebben historici van alle disciplines de gelegenheid de nieuwste bevindingen in hun studiegebied te leren kennen tijdens een internationaal Kongres voor historische wetenschappen. Een der afdelingen van dat kongres houdt zich meer bijzonder bezig met de geschiedenis van WO II. In 1965, had het kongres plaats te Wenen. Moskou zal in 1970 de deelnemers aan het XIIIe kongres ontvangen.

Tijdens een vergadering in 1967 koos het internationaal Comité voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog de mobilisatie en het gebruik van de arbeiders gedurende de oorlog als thema.

De referaten, op het kongres naar voor gebracht, worden gebundeld uit gegeven. Iedere afvaardiging heeft slechts recht op één référaat, en dit mag dan voor de belangrijkste oorlogvoerenden 15 p. niet te boven gaan, terwijl de andere landen, waaronder België, zich met maximum 10 p. moeten tevreden stellen.

Met het oog op de deelname aan het kongres werd door het Centrum een werkgroep opgericht, waarvan Prof. Jacques Willequet het voorzitterschap aanvaardde. Prof. Jean-Léon Charles neemt het secretariaat waar en zal tevens het référaat voorbrengen te Moskou. Het référaat handelt over de diverse aspecten van de "Arbeitseinsatz", de verplichte tewerkstelling. Daartoe worden verschillende bijdragen geschreven, die samen het eerste nummer zullen vormen van de "Bijdragen" van het Centrum. De heer François Selleslagh, attaché-navorser bij het Centrum, bereidt de wetenschappelijke uitgave voor van een reeks documenten over de verplichte tewerkstelling. Dit vormt voor een Centrum, dat nog in volle organisatiefase verkeert, gewis een zware inspanning. Dit initiatief zou echter ondenkbaar geweest zijn zonder de medewerking van het ministerie van Volksgezondheid, dat met de dienst voor burgerlijke oorlogsslachtoffers een uitzonderlijk rijke documentatie bezit, naast een bekwaam personeel dat het Centrum steeds toegewijd terzijde staat.

Het XIIIe internationaal Kongres voor historische Wetenschappen bezit ook een afdeling voor militaire geschiedenis. De Belgische Commissie voor militaire geschiedenis (1), voorgezeten door generaal Baron de Greef, zal er een volledig Belgisch nummer van de "Revue Internationale d'Histoire Militaire" voorstellen. De directeur van het Centrum draagt daartoe bij met een artikel over de verdediging van de Ardennen tijdens de periode 1939 - 1940.

2. Oproep tot de Pers

Begin september lanceerde het Navorsingscentrum een oproep, gericht tot elke persoon, die over de tweede wereldoorlog heeft gepubliceerd. Het lag in de bedoeling op die wijze een aantal dagboeken, artikelen, boeken en brochures, romans en eruditiewerken op het spoor te komen. Daarenboven richtte de oproep zich ook tot eenieder, die dokumenten in bezit heeft, of belangrijke gebeurtenissen meemaakte, om het Centrum op de hoogte te brengen van zijn documentatie of getuigenissen.

Deze oproep werd de gehele Belgische Pers meegedeeld. Bij de dagbladen publicerden La Cité, La Dernière Heure, De Gazet van Antwerpen, De Gentenaar, Het Handelsblad, Het Laatste Nieuws, De Landwacht, La Métropole, De Nieuwe Gazet, De Nieuwe Gids, Het Nieuwsblad, La Nouvelle Gazette, Le Peuple, Le Rappel, Le Soir, De Standaard, Vers l'Avenir, Het Volk en de Volksgazet de oproep in integrale of verkorte versie. Ook in periodieken werd de oproep opgenomen: zo in De Belgische Vermaakte, L'Invalide Belge, Le Phare-Dimanche, De Rode Vaan, Het Strijdersblad, La Voix Internationale de la Résistance, Voor Allen, Het Vrije Waasland, De Zeewacht, Paris-Match, Pourquoi Pas ? en Femmes d'Aujourd'hui noteerden het feit van de oprichting van het Centrum. Tijdens de uitzending van 15 november II. in het kader van de Volksuniversiteit, maakte de Vlaamse Televisie eveneens de oproep bekend. Een negatief antwoord: 't Pallieterke deelde in haar kolommen van 11 september II. mee niet te kunnen meewerken wegens twijfels aan de historische objectiviteit van het "officiële Centrum.

Uit de binnengekomen resultaten, van allerlei aard: meedelen van boektitels, schenken van boeken, tijdschriften en dagbladen, brochures, niet-uitgegeven dagboeken, archiefstukken enz., kan maar één conclusie getrokken worden: een dergelijke oproep heeft succes, zodra het grote publiek bereikt wordt, en het grote publiek wordt zeker bereikt, wanneer de grote communicatiemedia een dergelijke oproep verspreiden. Dit experiment verdient dus gewis navolging.

-
- (1) De Belgische Commissie voor Militaire Geschiedenis mag niet verward worden met de Commissie voor Militaire Geschiedenis van het Centrum, waarvan het studieobject zich uiteraard beperkt tot WO II. De Belgische Commissie voor Militaire Geschiedenis daarentegen vormt de Belgische sectie van de Internationale Commissie voor vergeleken militaire geschiedenis, dat voorgezeten wordt door de Parijse professor Henri Contamine.

We moeten hier nog wijzen op het initiatief van La Libre Belgique. Deze krant verzamelde een reeks getuigenissen over de Bevrijding, die naderhand aan het Centrum zullen gegeven worden.

3. XXVe Verjaring van de Bevrijding.

a - Een enquête bij de gemeentebesturen

Bij de XXVe verjaring van de Bevrijding werden verschillende interessante initiatieven genomen om een aantal aspecten van de Bevrijdingsdagen beter te leren kennen. Het was voor het Centrum een bijzondere gelegenheid om een reeks getuigenissen te verzamelen. Toen bleek dat er in feite geen coördinerende synthese bestaat voor gans het land om het verloop van de geallieerde actie samen met het verzet te overzien, ondernam het Centrum een enquête bij een ~~geentigtal~~ ^{peestigtal} belangrijke ~~steden~~ en gemeenten. Gevraagd werd :

1. de datum van de Bevrijding,
2. de naam van de geallieerde eenheid,
3. de rol van het verzet,
4. opvallende feiten en zo mogelijk documentatiemateriaal.

31 gemeenten hebben min of meer uitvoerig geantwoord (Arlon, Ath, Gembloux, Huy, Liège, Marche en Famenne, Mons, Namur, Nivelles, Tamines, Verviers, Waremmes; Antwerpen, Blankenberge, Brugge, Dendermonde, Geel, Gent, Hasselt, Heist-aan-Zee, Ieper, Kortrijk, Leuven, Lokeren, Oostende, Poperinge, St. Nikolaas, St. Truiden, Tienen, Tongeren, Turnhout). Onze dank gaat uit naar deze gemeentebesturen, die aldus hebben bijgedragen tot de aanvulling van ons documentatiecentrum. Wij durven hier nogmaals aandringen opdat ons ook van andere zijden dergelijk materiaal (lokale persknipsels, brochure's, fotokopijen, foto's...) zou toegestuurd worden.

b - Het Nationaal Comité voor de XXVe verjaardag van de bevrijding, voorgesteld door generaal-major geneesheer Albert Guérisset (~~alias~~ Pat O'Leary), was zo vriendelijk het Centrum bij de talrijke en dikwijls prestigieuze manifestaties ter gelegenheid van deze verjaardag te betrekken. De directeur van het Centrum had aldus de gelegenheid tijdens de ceremonieën kennis te maken met talrijke buitenlandse en Belgische personaliteiten.

De heer Maurice Herman, directeur-generaal van het N.W.O.I., belast met de betrekkingen met de pers, vroeg aan het Centrum een reeks nota's bestemd voor de dagbladen. Voor die gelegenheid werden verwezenlijkt :

- een originele bijdrage over het konvooi zigeuners Mechelen-Auschwitz van 15 januari 1944, door José Gotovitch;
- een onuitgegeven getuigenis over de Spooktrein, voorgesteld door José Gotovitch;
- een tekst over de bevrijding van Antwerpen, door ~~Herman~~ Balthazar;
- het project voor een studie over de sabotage van het Belgisch Spoorwagennet na de landing van 6 juni 1944, door Wim Meyers.

Daarenboven, wil het Comité een brochure uitgeven, bestemd voor de scholen, waarin achtereenvolgens de agressie van 1940, de bezetting, het verzet, de Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, de concentratiekampen en de krijgsgevangenen zullen worden behandeld. Het Comité rekende voor de samenstelling ervan op diverse hulp, maar vroeg uiteindelijk het Centrum er zich mee te belasten.

4. Omheen de bevrijding van Antwerpen (4 september 1944)

Dat België in het domein van de geschiedenis van WO II een grote achterstand heeft, blijkt overduidelijk uit het feit dat, 25 jaar na de gebeurtenissen, er nog steeds geen belangrijk werk verscheen over de bevrijding van Antwerpen. In om het even welk land zou dergelijke opzienbarende gebeurtenis gewis stof genoeg hebben opgeleverd voor een hele reeks werken.

Generaal Julien Bouhon, die zijn militaire carrière beëindigde als bevelhebber van het militaire gebied Antwerpen, stelde zich tot taak deze brijjante actie van het verzet te ontleden. Zijn studie behoort echter ook tot het domein van de militaire geschiedenis : de bevrijding van de metropool, met de haven onbeschadigd, is ook te danken aan de man-schappen van de Britse 11th Armoured Division. De actie van het Antwerpse verzet maakt deel uit van een zeer belangrijk hoofdstuk van de militaire operaties in West-Europa.

Een geïsoleerd navorsers kan echter moeilijk beschikken over de middelen en de uitrusting, nodig om de belangrijke originele bronnen te vinden, de beschikking erover te krijgen, de belangrijkste documenten te fotocopiëren of te microfilmen. Daarom steunt het Centrum de navorsingen van generaal Bouhon. Diverse enquêtes werden opgezet, die in het buitenland zullen voortgezet worden.

Er zijn immers niet alleen de Belgische bronnen. Zij vormen slechts een deel van het drieluik, waarvan het tweede luik de geallieerde bronnen betreft. Britse en Canadese bronnen zullen het meest moeten geraadpleegd worden, daar juist Britse en Canadese eenheden streden in de streek rond Antwerpen om de monding van de Schelde te ontzetten. Ook op Amerikaanse bronnen moet beroep gedaan worden, daar de opperbevelhebber een Amerikaan was. Op dat hoogste niveau eveneens moet het probleem Antwerpen bestudeerd worden. Daarenboven zijn het de Amerikanen die belast waren met de verdediging tegen V1 en V2. Het derde luik wordt dan gevormd door het Duitse bronnenmateriaal. Dat laatste verwaarlozen zou neerkomen op de lectuur van een dialoog, waaruit systematisch de helft der replieken wordt weggelaten.

Terug echter naar het Belgische materiaal. Hier moet nog een belangrijk werk gerealiseerd worden qua verzameling van bronnen. Wij willen deze nota dan ook besluiten met een oproep tot de pers, vooral de Antwerpse, en tot allen, die betrokken waren bij de gebeurtenissen die zich afspeelden te Antwerpen gedurende de bevrijding. De studie, die werd op touw gezet, vereist een zeer grote bijdrage van documenten en getuigenissen. Alle hulp is welkom.

5. De Commissies

1. Geschiedenis van het Verzet.

Een commissie voor de geschiedenis van het verzet, met als voorzitter Prof. Henri Bernard en als ondervoorzitter de heer Daniel Vercauteren, werd opgericht. Een eerste voorbereidende vergadering vond reeds plaats op 10 oktober 1969. De eerste opdracht van deze commissie bestaat erin documenten en getuigenissen te verzamelen, die uiteindelijk moeten toelaten de geschiedenis van het Belgische Verzet op wetenschappelijke basis te schrijven.

Aan de pers werd een mededeling aangaande de stichting van deze commissie gestuurd. Le Peuple, Le Soir, De Standaard en Het Volk namen deze mededeling op.

2. Militaire Geschiedenis.

Daarenboven werd een commissie voor militaire geschiedenis opgericht, waarvan kolonel SBH André Knitélius, hoofd van de geschiedkundige afdeling van de Belgische Strijdkrachten tot voorzitter werd gekozen. Met hem zullen kolonel SBH Albert Baldewijns, van de Krijgsschool, Prof. Jean-Léon Charles, van de Koninklijke Militaire School, majoor André Bikar, hoofd van de geschiedkundige dienst, en de directeur van het Centrum een werkplan opstellen.

3. Geschiedenis van de Wegvoering.

Het wetenschappelijk comité koos de heer Luc Somerhausen als voorzitter van de commissie, die zich zal wijden aan de geschiedenis van de wegvoering. De voorzitter kreeg van het comité volmacht om contact op te nemen met gewezen politieke gevangenen om met hen deze commissie samen te stellen.

4. Geschiedenis van de krijgsgevangenschap

Op initiatief van de heer Eugène Dedoyard werden eveneens de nodige stappen gedaan om een commissie te vormen, die het lot van de krijgsgevangenen moet bestuderen.

22.

6. Vrije Navorsers.

Dank zij een bijkomend krediet, verstrekt door het ministerie van Nationale Opvoeding, heeft het wetenschappelijk comité een aantal mandaten kunnen toekennen aan vrije navorsers, die zich aan welbepaalde taken wijden.

Een programma werd uitgewerkt, dat de volgende onderwerpen omvat :

1. Vertakkingen van het Belgische verzet in het buitenland (Frankrijk, Groothertogdom Luxemburg, Nederland, Zwitserland);
2. De krijgsgevangenen;
3. De Belgienpolitik, de politiek van de autoriteiten van het Reich ten overstaan van België van 1940 tot 1944 (wetenschappelijke uitgave van de bronnen);
4. Belgisch Congo tijdens de oorlog.

7. Kontakten met buitenlandse instellingen

a) Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam.

Bijzonder hartelijke en vruchtbare relaties kwamen reeds tot stand met het imposante en ervaringrijke Nederlandse instituut onder leiding van dr. Louis De Jong. Een regelmatige korrespondentie voor het uitwisselen van inlichtingen kwam tot stand. Directeur Jean Vanwelkenhuyzen ging ter plaatse in Amsterdam de verwezenlijkingen van het "Rijksinstituut" bekijken. Begin oktober kregen wij het bezoek van afdelingshoofd drs A. H. Paape, die terzelfdertijd te Brussel zijn monografie over Limburg tijdens de oorlog kwam voorstellen (1)

Het Rijksinstituut schonk het Belgische Centrum zijn ganse verzameling bronnenuitgaven en monografieën, die tot het beste behoren onder de wetenschappelijke historiografie van de Tweede Wereldoorlog.

b) Comité d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale, Paris.

Reeds voor de oprichting van het Centrum bestond er persoonlijke relaties met het "Comité de Paris", zodat de officiële contacten onmiddellijk in een geest van wederzijds vertrouwen gelegd werden. De samenwerking zal gewis steeds enger worden naarmate de mogelijkheden van het Centrum groeien. Het hangt slechts af van de Belgische bijdrage om de goed ingezette werkzaamheden van het Frans-Belgisch colloquium over de militaire betrekkingen tussen Frankrijk en België te hervatten en tot een goede einde te brengen. Andere studies, zoals deze gewijd aan de Belgische netten in Frankrijk, houden ook de ruil van inlichtingen in.

(1) PAAPE A. H. Donkere Jaren, Episoden uit de Geschiedenis van Limburg, 1933-1945. Assen, Van Gorcum, 1969, XX + 167 p.

Het Comité bereidt een bijzonder nummer van de "Revue d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale" voor, gewijd aan de pers tijdens de Duitse bezetting. Het Centrum kon van Mevr. E. Hendrickx-De Bens, assistente van Prof. Th. Luykx aan de Rijksuniversiteit Gent, bekomen dat zij de Belgische bijdrage voor dit nummer leverde. In het Nederlands gesteld, zal dit artikel vertaald worden onder toezicht van het Centrum, daar de bijdragen in het Frans verschijnen.

c) Instituto nazionale per la Storia del Movimento di Liberazione in Italia, Milano.

Op aanvraag van Dr. Massimo Legnani, directeur van het Milanese instituut, heeft het Centrum de opzoeken van de heer Mario Giovana in België vergemakkelijkt.

d) Andere buitenlandse instellingen

Dit nummer van "Mededelingen" zal de gelegenheid verschaffen om talrijke contacten te leggen.

8. Conferenties

De directeur hield een konferentie :

- op 20 mei 1969 te Luik, voor de kring der Luikse reserveofficieren over "Les contacts militaires franco-belges pendant la drôle de guerre";
- op 9 november 1969 te Rijsel, voor de "Société d'Histoire Moderne", over het Belgische Verzet.

B. BIBLIOTHEEK, ARCHIEF, VERZAMELINGEN, WERKINSTRUMENTEN

In deze rubriek krijgt de lezer een regelmatig overzicht betreffende de ontwikkeling van :

1. de bibliotheek : raadplegen van de steekkaarten, trefwoorden in de systematische katalogus, aanvullingen van de boeken - fondsen.
2. de archiefverzamelingen ; nieuw opgerichte afdelingen, classificaties.
3. werkinstrumenten, die ten behoeve van de navorsers worden klaargemaakt.

1. Bibliotheek

De taak van het Navorsingscentrum alle materiaal te verzamelen dat betrekking heeft op de geschiedenis van België in de Tweede Wereldoorlog, vinden we weerspiegeld in de opbouw van de bibliotheek. In een eerste sectie immers worden alle werken verzameld van Belgische auteurs, die publiceerden over diverse aspecten van de Tweede Wereldoorlog. Tevens ligt het in de bedoeling in deze eerste sectie eveneens werken, van welke aard ook, die tijdens de periode 1940-1945 zelf verschenen, op te nemen.

Bepaalde werken, die zelf gebeurtenissen bepaalden, er rijkte aan gaven (denk vooral aan propagandistische werken) en dus eigenlijk bronnen voor de historicus zijn en geen historische werken, verdienen ongetwijfeld een plaats in deze eerste sectie. In deze afdeling zou het daarenboven passen, zomenen wij, ook literaire werken op te nemen, die hetzij door de geest, waaraan zij hun ontstaan te danken hebben, hetzij door de behandelde problematiek, de invloed ondergingen van de oorlogsgebeurtenissen in ons land.

Een tweede sectie biedt dan meer algemene werken, of werken die buitenlandse problemen behandelen. We mogen de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog niet op een te eng Belgisch vlak beschouwen,

het zou verkeerd zijn de Tweede Wereldoorlog in netjes afgescheiden delen te verknippen, en alleen de typisch Belgische aspecten te bestuderen. De wisselwerking van talrijke fenomenen uit het oorlogsgebeuren is immers zo groot, en onze geschiedenis is zodanig aan buitenlandse invloeden onderhevig geweest, dat het niet verantwoord zou zijn het algemeen karakter en de algemene geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog uit het oog te verliezen.

Om al dit materiaal, dat door een actieve aankoop- en ruilpolitiek verzameld wordt, te ordenen en overzichtelijk aan de gebruiker van de bibliotheek voor te leggen, wordt een meervoudig steekkaartensysteem uitgewerkt. Een eerste steekkaartenbundeling gebeurt bij het verwerven van de werken, waardoor de boeken een volgnummer in de bibliotheek krijgen. Dit steekkaartenstelsel zal het mogelijk maken op regelmatige tijdstippen de aanwinsten van de bibliotheek mee te delen.

Daarnaast wordt een alfabetische ordening opgemaakt. Het belangrijkste steekkaartenstelsel is de systematische ordening. Meerdersteekkaarten van ieder werk zullen het mogelijk maken het werk in al zijn facetten op de geëigende plaats weer te vinden.

Onze steekkaarten zelf worden zo volledig mogelijk opgesteld, om aan de gebruiker alle noodzakelijke inlichtingen te verschaffen. De aanwezigheid van illustraties, bibliografie, indices en bijlagen wordt aangeduid volgens de normen, in voege in de Albert I-bibliotheek te Brussel.

De verantwoordelijke,
Wim Meyers.

2. Verzamelingen

a) Klandestiene Pers

De bedoeling van het fonds "Klandestiene pers" is het vormen van volledige reeksen van alle klandestiene periodieken, die tijdens de oorlog in België zijn verschenen (originele exemplaren of fotocopieën).

Wij konden vertrekken van de verzamelingen, die op het Algemeen Rijksarchief berustten en van de exemplaren, die door het vorige "Nationaal Centrum voor wetenschappelijke navorsing op het gebied der geschiedenis van wereldoorlog I en II werden bijeengebracht. Het fonds kan echter pas volledig worden dank zij de steun van het publiek, hetzij door rechtstreekse giften, hetzij door uitleening voor het maken van fotocopieën.

Het fichesysteem dat ontworpen wordt zal door middel van gekleurde steekkaarten en nuttertjes toelaten met één oogopslag de begin- en einddata vast te stellen. Alle bewaarde exemplaren zullen er in opgetekend staan. Een tweede fiche zal aanduiden waar de belangrijke verzamelingen bewaard worden, die nog niet

26.

in het eigen fonds opgenomen zijn (1).

De verantwoordelijke,
J. Gotovitch.

b) Andere klandestiene publicaties.

Hier gaat het om pamfletten, brochures, caricaturen enz. die in de klandestiniteit zijn ontstaan.

Zeer vaak is een zelfde tekst onder verschillende vormen en op meerdere plaatsen verspreid geworden. Daarom stelden wij een dubbele klassering op punt waarbij ieder document onmiddellijk geïdentificeerd kan worden :

- een alfabetische klassering vermeldt elk document bij middel van de eerste woorden. Verder volgt een formele beschrijving : omvang, typografische kenmerken enz. Ten slotte komt een verwijzing naar de plaats van opberging.
- een klassering volgens de oorsprong, wanneer deze gekend is, en volgens onderwerp. Hier werken wij dus met dubbels of met fotocopieën. De navorser kan derhalve onmiddellijk het materiaal opsporen dat nodig is voor zijn onderwerp. Naarmate er aanwinsten zijn zullen de verschillende rubrieken besproken worden in deze "Mededelingen".

De verantwoordelijke,
J. Gotovitch.

c) Publicaties van Collaboratie en bezettende overheid.

De Duitse propagandadiensten en de verschillende toegelaten organisaties hebben tijdens de oorlog enorm veel drukwerk verspreid. Gedeeltelijk bestaat reeds een inventaris van de gecensureerde periodieke pers (2). Het gaat om een zeer nuttig, maar vooralsnog voorlopig en voorbereidend werk. Het verzamelen van de vermelde bladen, de eventuele aanvulling er van, en de volledige aanduiding van de vindplaatsen zal het voorwerp uitmaken van een speciale afdeling van het documentatiecentrum.

Daarnaast echter is een zeer belangrijk fonds in vorming waarin de zeer talrijke propagandabrochures en teksten verzameld en gekatalogeerd worden. De voornaamste klassering zal in dit geval per organisatie of instelling gebeuren. Het gaat hier ook om een fonds dat in zeer gevallen vooroorlogse publicaties moet opsporen.

De verantwoordelijke,
H. Balthazar.

(1) De gegevens uit : DUJARDIN (J), GOTOVITCH (J) en RYMENANS (L), Inventaris van de sluikpers (1940-1944), Alg. Rijksarchief, Brussel 1966, worden regelmatig aangevuld.

(2) DE BENS (E), Inventaris van de Belgische gecensureerde informatie pers tijdens de tweede wereldoorlog, Brussel, Alg. Rijksarchief, 1968.

d) Dagboeken

Voor de mentaliteitsgeschiedenis zijn dagboeken een essentiële bron. Dank zij de oproep van het Centrum in de pers werden reeds enkele dagboeken geschonken of uitgeleend. Naar Nederlands voorbeeld werd hiervoor een speciaal fonds opgericht (1). De klassering vermeldt auteur, onderwerp, periode en datum van redactie.

De verantwoordelijke,
J. Gotovitch.

e) De oorlogsarchieven in het Centrum.

Het Centrum mag dan zeer recent zijn, gelukkig is niet alles begonnen met zijn stichting. Sinds lange tijd reeds beschikt het Algemeen Rijksarchief een belangrijk fonds onder de hoofding "Oorlogsarchieven". Veel van de bewaarde archieven voor de periode 1940-1944 zijn daarin opgenomen. Deze documentatie bevindt zich thans in het depot van Saint-Hubert. Na schifting en klassering door ons zal deze documentatie overgeheveld worden naar het Centrum. Dank zij de 800 dozen met foto's (ongeveer 300.000 exemplaren) kan een merkwaardige fototeek uitgebouwd worden. Het overige materiaal bestaat in hoofdzaak uit clandestiene bladen en pamfletten, verzamelingen van gecensureerde dagbladen, propaganda-affiches, de papieren van Radio België, van de Nationale Radio Omroep (Londen) en van de te Londen opgenomen uitzendingen van Radio Brussel en andere zendposten in bezet Europa.

Ook de archieven van het Belgisch informatie-agentschap, in bel en van de Dienst der werkzaamheden van het gedemobiliseerd leger (D.W.G.L.) (2) zijn er bewaard. Dank zij nogmaals de tussenkomst van de Algemeen Rijksarchivaris, de heer Carlos Wyffels zal het Centrum een bibliotheek met circa 3.000 titels in depot krijgen. Het gaat om een verzameling bijna onvindbare boeken en brochures.

De verantwoordelijke
Jean Dujardin.

-
- (1) Cf Dagboekfragmenten 1940-1945, M. Nijhoff, s'Gravenhage, 1954 (Serie diversen nr 2 van de bronnenpublicaties van het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie).
 - (2) De dienst is vooral bekend onder de initialen O. T. A. D. (Office des Travaux de l'Armée Demobilisée). Voor heel wat organisaties en diensten tijdens de oorlog rijst het zelfde probleem, vermits zij meestal bekend staan onder de initialen van de Franse benaming.

f) Persknipsels

Vanaf september 1969 maakte het Navorsingscentrum een aanvang met het bijhouden van persknipsels, die handelen over gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog. September was het geschikte tijdstip, daar toen in de gehele Belgische pers een stormvloed van artikelen over de bevrijding van ons land in 1944 verscheen. Dit materiaal mocht niet verloren gaan, en daarom zorgde het Navorsingscentrum ervoor van elk artikel een exemplaar in bezit te hebben.

Dit materiaal, dat nu regelmatig bijgehouden wordt, en waarvan we hopen dat het door giften aangevuld zal worden voor de voorafgaande periode, zal volgens onderwerp verzameld worden.

Bij deze persknipsels voegen we ook boekbesprekingen, die in de kranten gepubliceerd worden naar aanleiding van het verschijnen van geschiedkundige werken over de Tweede Wereldoorlog.

De verantwoordelijke,
Wim Meyers.

3. Werkinstrumentena) Biografische fiches.

Ten behoeve van de navorsers zullen biografische gegevens worden verzameld over personen die onmiddellijk vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog in België een vooraanstaande rol, van welke aard ook, hebben gespeeld. Om die fiches konstant te kunnen aanvullen hebben we de medewerking van het publiek nodig. Alle informatie die ons zullen toelaten de levensloop van bedoelde personen te rekonstrueren zullen derhalve met dank worden aanvaard.

De verantwoordelijke
F. Selleslagh.

b) Referentie microfilms

Om tot een uniformiteit te komen bij de verwijzing naar de Duitse archieven op microfilm gebracht door de National Archives te Washington (beter bekend als Alexandria - microfilms) heeft het Centrum een vaste regel uitgewerkt die in al zijn wetenschappelijke publicaties in acht zal worden genomen.

Vooreerst wordt in de referentie de "identiteit" van het document vermeld, daarna de datum, gevolgd door de technische gegevens : de benaming van de verzameling microfilms, de reeks, de rol

en tenslotte het nummer van het cliché.

Laten we even met een voorbeeld illustreren. Een passage uit een Tätigkeitsbericht van de Militärverwaltung in België zullen we als volgt in een voetnoot citeren : Der Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich, Militärverwaltungschef am ObdH Nr. 12 van 9 januari 1941, in GRMA (German Records Microfilmed at Alexandria), T 501 (= de reeks) roll 103 (= het volgnummer van de film), fr. 755 (= het volgnummer van het cliché), voortaan geciteerd : MV - (= Militärverwaltung) TB (= Tätigkeitsbericht) Nr. 12, fr. 755.

De vermelding van de verzameling microfilms en van de reeks wordt slechts herhaald wanneer de referenties op een andere roll betrekking hebben.

Deze regels, uitgestippeld voor de GRMA zullen trouwens ook toegepast worden op andere gemicrofilmde reeksen, zoals deze van het Auswärtiges Amt - Wilhelmstrasse. Bij de bespreking van deze archieven wordt hierop teruggekomen.

KRONIEK

KRO

A. ALGEMENE INFORMATIE1. Buitenlandse Studies over België.

Alhoewel men in België zelf traag van stapel loopt voor het schrijven van de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, hebben verschillende navorsers in buitenlandse universiteiten daarenbinnen België als onderzoeksveld gekozen.

Meestal gaat het om Amerikaanse studies. Enkel en ook komen uit Duitsland. Het is helemaal niet toevallig dat vaak dezelfde onderwerpen worden aangesneden aan beide zijden van de Atlantische oceaan. De bron is immers dezelfde. Bij de ineenstorting van het IIIe Reich hebben de Amerikanen enorme hoeveelheden documenten uit de Hitlertijd in beslag genomen. Ze werden in de V. S. A. op microfilm en inventaris gebracht vooraleer het grootste deel werd teruggeschonken aan de Duitse Bondsrepubliek. In beide landen zijn de bronnen toegankelijk voor het onderzoek. Het is derhalve begrijpelijk dat men dezelfde thema's terugvindt in de Duitse en Amerikaanse werken. De verleiding om er gebruik van te maken was des te groter omdat men er in België pas sinds zeer korte tijd aan gedacht heeft. De gemeenschappelijke Duitse bron is niet alleen verantwoordelijk voor deze grotere buitenlandse belangstelling. Het is alsof de geografische afstand voor de Amerikanen optreedt als een afstand in de tijd, die wij hier wellicht te weinig aanvoelen.

A. Amerikaanse studies (1)

Ergasto Ramon ARANGO, The Belgian Royal Question, 1940-1945: Cleavage and consensus in society and politics, Ph. D., The University of Florida, 1961.

E. Ramon ARANGO, Leopold III and the Belgian Royal Question, John Hopkins University Press, 1963.

Charles B. BURDICK, German military planning for the war in the West, 1935-1940, Stanford University.

Peter DODGE, Transcendent socialism - The Faith and Works of Hendrik de Man, Ph. D., Harvard, ECD, 1959.

J. E. HELMERICH, Belgian diplomatic style : A study in small power diplomacy, Ph. D., Princeton.

(1) Wij danken de professoren Arthur L. Funk (History department, University of Florida) en Werner Warmbrunn (Pitzer College, Claremont California) voor hun hulp bij het verzamelen van deze inlichtingen.

Bayard T. KELLER, The German occupation of the Low Countries, 1940-1945, University of Maryland (en cours).

Joyce KIDDER, The new socialism in Belgium - Henri de Man and the Parti Ouvrier Belge, 1933-1939, Columbia.

David KIEFT, The political diplomatic and strategic background of Belgian neutrality, University of Minnesota, Dpt. of History, 1969.

David KIEFT, Belgium and the Netherlands in European diplomacy, 1936-1940, University of California, Berkeley (en cours).

Peter KLEMM, German occupation of Belgium in World War II, University of Michigan (en cours).

Thomas J. KNIGHT, The establishment of German military government in Belgium, 1940-1941, University of Texas, 1967.

Edgar E. KNOEBEL, Racial illusion and military necessity : A study of SS political and manpower objectives in occupied Belgium, University of Colorado, 1965.

Gilbert MATHIEU, French and Belgian Communist reactions during Defeat and Liberation, University of Wisconsin (en cours).

George K. TANHAM, The Belgian underground movement, 1940-1944, Stanford University.

Charles R. HALSTEAD, The rexist movement : A study of one aspect of Belgian fascism, University of Virginia.

B. Duitse studies

Matthias HAUPT, Der Arbeitseinsatz der belgischen Bevölkerung während des Zweiten Weltkrieges, Rheinische Friedrich Wilhelms-Universität, Bonn, 1969.

Wilfried WAGNER, Die deutsche Besatzungspolitik in Belgien während des Zweiten Weltkrieges, Johann Goethe-Universität, Frankfurt am Main, 1968.

J. Vw.

2. Neutraliteit en militaire contacten

Het in 1968 te Parijs door het C.N.R.S. uitgegeven werk, Les relations militaires franco-belges (mars 1936 - 10 mai 1940) (1) is zo goed als onopgemerkt gebleven. Het is trouwens niet de gewoonte dat aan dergelijke publikaties grote ruchtbaarheid wordt gegeven. Desalniettemin is voornoemd boek niet aan de aandacht van Ward Hermans ontgaan. Hij

(1) Zie Les relations militaires franco-belges de mars 1936 au 10 mai 1940 Travaux d'un colloque d'historiens belges et français, Paris 1968, Uitgaven van het Centre national de la Recherche scientifique, ingeb., 198 blz. - Geciteerd Frans-Belgisch Colloquium.

pretendeert er de verduidelijking in te vinden van een tesis die hem nauw aan het hart ligt en die hij samenvat met de zin van Georges Demartial : "La neutralité belge ... C'est la vertu d'une demi-vierge" (2).

De historicus heeft maar weinig interesse voor de polemische manier waarop Hermans zijn vondst exploiteert. De bewering dat de door België gevoerde onafhankelijkheidspolitiek elk militair contact met een der de machten, a fortiori, met een belligerent uitsloot, verdient daarentegen wel onze belangstelling. Hermans is niet de enige die dat standpunt verdedigt. De Chef van de Generale Staf in 1940, generaal Michiels, verdedigt op het eerste gezicht dezelfde idee wanneer hij, in verband met "le travail préparatoire en commun", schrijft dat "notre politique d'indépendance puis de neutralité, nous l'interdisait formellement" (3).

De realiteit is echter meer genuanceerd. De onafhankelijkheidspolitiek, of de neutraliteitspolitiek, indien men zulks verklaart (4), die de internationale status van België bepaalde, impliceerde het verzet tegen de agressie. Inderdaad, ons land had op eigen gezag, besloten een politiek van gewapende neutraliteit te voeren (5). Deshalve moest het de nodige schikkingen treffen om zijn verdediging te verzekeren. Door deze soevereine keuze bevond België zich in de gelegenheid, indien het zulks nodig achtte, van gedachten te wisselen met een buurland dat eventueel bij machte zou zijn aan die defensie mee te werken. Dergelijke contacten moesten vanzelfsprekend een defensief karakter behouden, tenzij België zijn po-

(2) Zie Ward Hermans, Een halve eeuw frans-belgische geschiedenis, in Dietsland-Europa, juli-aug. 1969, blz 35 - 38.

(3) Zie Generaal Oscar Michiels, Dix-huit jours de guerre en Belgique, Parijs 1947, Berger-Levrault, blz. 8.

(4) We zullen binnenkort terugkomen op deze begrippen die een nadere omschrijving verdienen.

(5) De Frans-Britse verklaring van 24 april 1937 en de Duitse verklaring van 13 oktober 1937, de pijlers van België's internationale status, konstateerden beide dat Brussel vast besloten was "de défendre avec toutes ses forces les frontières ... de la Belgique contre toute agression ou invasion et d'empêcher que le territoire belge ne soit utilisé, en vue d'une agression contre un autre Etat, comme passage ou comme base d'opérations par terre, par mer ou dans les airs" et "d'organiser à cet effet, de manière efficace, la défense de la Belgique" (zie Fernand van Langenhove, La Belgique en quête de sécurité, 1920-1940, Bruxelles 1969, La Renaissance du Livre, blz. 114 en 116). Stippen we echter aan dat België de motieven van zijn beleid uit zijn eigen vastberadenheid putte, en niet uit verplichtingen, die zouden voortspruiten uit de verklaringen van de garanderende mogendheden. Deze namen slechts akte van deze vastberadenheid, ze lokten ze niet uit. F. Stinval merkt in verband hiermee heel juist op : "C'est d'elle-même (que la Belgique) s'est résolue à poursuivre une politique d'indépendance conforme aux intérêts de ses voisins et les déclarations du 24 avril et du 13 octobre 1937, si elles ont tenu compte de cette résolution, n'ont pas pour effet de la transformer en un engagement" (Zie F. Stinval, La politique d'indépendance de la Belgique, in Revue de droit international et de

litiek radikaal zou veranderen, waartoe het trouwens het volste recht had.

Het is echter niet duidelijk of de toestand wel degelijk zo geïnterpreteerd werd. Tijd voor academische diskussies was er niet. Nochtans boden de parlementaire debatten in juni 1939 de gelegenheid de ze rechtsvraag te bevestigen. Op 22 juni 1939 keurde de senaatscommissie voor Buitenlandse Zaken een resolutie goed waarin onderstreept werd dat de onafhankelijkheidspolitiek België niet ontzegde kontakten op het niveau van de generale staven te leggen. Ze drukte tevens de wens uit dat de regering geen enkele verklaring zou afleggen die zou kunnen laten vermoeden dat België van dat recht afstand zou hebben gedaan. Een communiqué van het kabinet Pierlot stelde trouwens vast : "Pareil voeu ne contredit en rien la politique du gouvernement qui n'a jamais mis en doute un droit qui appartient à la Belgique comme à tout état indépendant" (6).

De toepassing van dit recht bracht echter moeilijkheden met zich en dit is wellicht de reden waarom er nadien zo weinig over gepraat werd.

De hindernissen waren van politieke en niet van juridische aard. Op 26 oktober 1939 sprak de minister van Buitenlandse Zaken, Paul-Henri Spaak, er rondt over met de ambassadeur van Frankrijk : "Le danger politique de fournir à l'Allemagne un motif ou même un prétexte d'accuser la Belgique de sortir de sa neutralité - et il (Spaak) n'a pas l'illusion que l'Allemagne hésiterait à saisir tout prétexte si elle voyait un intérêt à l'attaquer - et le danger militaire que présenterait une assistance insuffisamment préparée étaient en balance". De minister besloot : "A l'heure actuelle le danger politique lui paraissait l'emporter encore sur le danger technique (7).

Dit was tenslotte het standpunt van de regering dat de Belgische militaire politiek tot 10 mei 1940 bepaalde. Vanaf november 1939 bleek het technisch gevaar het politieke te verdringen. Van dit ogenblik af werd er door tussenpersonen op het niveau van de opperbevelhebbers van gedachten gewisseld. Er kwamen echter nooit akkoorden tot stand indien men hiermee formele verbintenissen bedoelt die op papier werden gezet en door de betrokken partijen onderschreven. Niet dat zoiets voor België onmogelijk zou zijn geweest, maar, waarschijnlijk, omdat met de politieke risico's nog ernstig rekening moest worden gehouden. Het is niettemin een feit dat een gemeenschappelijk defensief maneuver in grote trekken werd uitgewerkt. Op 10 mei 1940 waren de vooruitzichten in dat opzicht veel beter dan op 4 augustus 1914. Het Waalse blad "RENOVA-

... Legislation comparée, Derde Reeks, Deel XVIII, 64ste jaar, Parijs 1937, nr. 4, blz 697). Het loont wel de moeite de lezer er attent op te maken dat achter het pseudoniem van F. Stinval zich de heer F. Muuls verbergt, die toen juridisch adviseur was bij het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken.

(6) Zie Baron Pierre van Zuylen, Les mains libres. - Politique extérieure de la Belgique, 1914-1940, Parijs-Brussel 1950, Desclée De Brouwer - L'Edition universelle, blz 468 en 469.

(7) Zie Frans-Belgisch Colloquium, op. cit. blz. 145.

TION" (9) overdrijft dus wanneer het, in tegenstelling met Ward Hermans, in het door het C.N.R.S. uitgegeven werk het bewijs wil vinden dat niets werd ondernomen om de Franse en de Belgische plannen enigszins te harmonizeren.

Jean Vanwelkenhuyzen

B. LECTUURNOTAS

1. Dr. L. de JONG, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945. - Deel 1. - Voorspel, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1969, XII + 772 blz.; Dr. L. de JONG, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 1939-1945. - Deel 2. - Neutraal¹¹, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1969, VIII + 540 blz.

Het spreekt vanzelf dat een vluchtige recensie van de twee eerste delen van de Jongs geschiedenis van de Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog niet volstaat. Daarom zullen we er later uitvoeriger op terugkomen. Nu reeds zouden we enkele kenmerken van dit monumentale oeuvre willen onderstrepen. De directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam heeft van een uitzonderlijke vrijheid van informatie kunnen genieten. Niet alleen werden de officiële bronnen voor hem wijd opengesteld, hij kreeg tevens toegang tot de meest confidentiële fondsen. Hij maakte gebruik van de venstagen van de ministerraden en zegt het. Hij voerde gesprekken met koningin Wilhelmina en daarna met koningin Juliana.

Tegenover deze vrijheid van handelen staat een gelijke vrijheid van uitdrukking, die echter voorzichtigheid niet uitsluit. Dr. de Jong heeft de wijze voorzorg genomen zijn manuscript te laten lezen door bijna allen die hem verhelderende inlichtingen konden verstrekken, maar besliste in laatste instantie soeverein over wat zou geschreven worden. De aandachtige lezer zal meer dan eens in een voetnoot de aanwijzing vinden dat die bepaalde vooraanstaande figuur zich niets meer herinnert van de door de auteur weergegeven feiten of ze zelfs loochent. Dit belet niet in het minst dat Dr. de Jong zijn versie handhaaft.

Er is moed nodig om zo te handelen, maar hieraan ontbreekt het de auteur bepaald niet. Zijn sterke persoonlijkheid wordt in zijn werk gereflekterd, ze beheerst het zonder het te verpletteren. Zijn temperament verleent een heel bijzondere toon aan zijn boeken, een toon van

-
- (8) "Ni statut de neutralité, même permanent, ni a fortiori politique d'indépendance ou de neutralité n'interdisaient l'étude en commun avec des états-majors étrangers des modalités d'intervention de leurs forces en Belgique si le pays était attaqué. Cela comporte la fourniture de renseignements militaires et l'adoption d'un programme de mesures appelées à entrer en vigueur en cas d'agression. Peu importe que cela soit ou non qualifié d'accord du moment que son exécution est subordonnée à un SOS vu qu'il ne résulte de sa conclusion aucun avantage pour un belligérant qui respecte la neutralité" (Zie Brief van de heer Henri Rolin, Minister van Staat, van 15 oktober 1969, aan de auteur)
 - (9) Zie RENOVATION, orgaan van "Rénovation wallonne", april 1969.

volledige vrijheid die gelukkig gepaard gaat met een scherpe zin voor nuances. De Jong heeft om zo te zeggen al zijn woorden in een goudschaaltje afgewogen, hetgeen echter geenszins drukt op de stijl die direct, vlot en duidelijk blijft. Het journalistieke verleden van de auteur is hier ook niet vreemd aan. Hij bewijst de geschiedenis hier een echte dienst door elke plechtige en pontificerende ppschik te vermijden. Immers een gekunstelde en gesofistikeerde allure kan maar weinig vertrouwen inboezemen.

Uiteindelijk komt alles hierop neer : de historicus en, meer nog, de historiograaf moeten de gunst trachten te winnen van een publiek dat dikwijls wantrouwig staat tegenover de officiële literatuur. Daarom is de taak van Dr. de Jong wel een van de meest ondankbare. Het epiteton "officieel" doet reeds de oren spitsen en zet de lezer ertoe aan een oog in 't zèil te houden. Te veel markante gevallen voeden dit wantrouwen. Gelukkig kan men sinds de oorlog tal van voorbeelden aanhalen die aantonen dat de intellectuele eerlijkheid kan samengaan met de delikate opdracht geschiedenis te schrijven voor rekening van zijn land. De Britse geschiedschrijvers –om slechts deze te vernoemen– hebben op dit gebied uitstekend werk geleverd. Evenwel blijft het een verovering die het gevaar loopt altijd opnieuw betwist te worden. Ze moet dus onophoudelijk gereaffirmeerd worden en dat hij het op zo'n meesterlijke manier heeft gedaan is niet onze minste reden van erkentelijkheid jegens Dr. Louis de Jong.

J. V.

2. Henri BERNARD, La Résistance 1940-1945, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1968, bibl., cart., 144 p. De tweede uitgave, van 1969 aangevuld en verbeterd, omvat 140 p.

Sinds lang wacht de historisch geïnteresseerde lezer op een wetenschappelijke studie van het Belgisch verzet tijdens WO II. Gewis, reeds talrijke werken zagen het licht, maar we kunnen moeilijk beweren dat onze historische produktie het peil van het buitenland bereikt.

Henri Bernard, de eminente militaire historicus, heeft in deze leemte willen voorzien. Het resultaat van zijn opzoeken werd bekroond met de Hubert-Pierlotprijs. Het goedgeschreven werk bevat een schat van gegevens, voortkomend uit persoonlijke ervaring en vooral uit mondelinge getuigenissen, die de afwezigheid of niet-toegankelijke eerlijkheid, op de onmogelijkheid nu reeds tot een definitieve geschiedenis van het verzet te komen. Zijn werk zou de auteur, zoals hij schreef in zijn inleiding, slechts als een bijdrage, als een studie van enkele aspecten van het Verzet, willen beschouwen.

Het is te hopen dat de wens van de auteur, dat men in de eerstkomende jaren komt tot dé wetenschappelijke geschiedenis van het Verzet, gerealiseerd wordt. Het werk van Bernard draagt daartoe reeds kostbare bouwstenen bij, ondanks enkele detailfoutjes, die in de tweede uitgave reeds ten dele verbeterd werden.

W. M.

3. Hans PFAHLMANN, Fremdarbeiter und Kriegsgefangene in der deutschen Kriegswirtschaft 1939-1945, Darmstadt, Wehr und Wissen Verlagsgesellschaft, 1958, 238 p. (verschenen als Beiträge zur Wehrforschung, Band XVI/XVII).

Deze syntetische studie van Pfahlmann over de tewerkstelling van vreemde arbeiders en van krijgsgevangenen in Duitsland tijdens WO II mag gerüst als een voortreffelijk basiswerk beschouwd worden. Aan de hand van totnogtoe ongeëxploiteerde documenten afkomstig van de Reichskanzlei, het Reichsarbeitsministerium en van de Generalbevollmächtigtes für den Arbeitseinsatz, analyseert hij op een akkurate manier het complexe kaderwerk van de arbeidsinzet. De auteur wijkt hierbij af van de traditionele kronologische indeling om de problematiek van de tewerkstelling van vreemde arbeidskrachten in nazi-Duitsland systematisch te benaderen. Men kan zeggen dat hij daarin geslaagd is, alhoewel sommige hoofdstukken nogal los van de algemene kontekst werden behandeld. Na een korte, o.i. enigszins overbodige inleiding over de toestand van de arbeidsmarkt in Duitsland vóór 1939, neemt hij achtereenvolgens de aanwervingspolitiek in de bezette gebieden, de inschakeling van de krijgsgevangenen in de Duitse economie en de algemene arbeidsvoorwaarden onder de loupe, om tot het besluit te komen dat het gebruik van "civiele" arbeidskrachten en van krijgsgevangenen medebepalend was voor de voortzetting van de oorlog.

Men kan betreuren dat Pfahlmann niet dieper is ingegaan op de genese van de verzetsbeweging onder de krijgsgevangenen en niet verder is doorgedrongen tot de kern van de groeiende ontevredenheid onder de vreemde arbeiders, namelijk de discrepantie tussen de beloften die hen werden gedaan bij hun vertrek uit het moederland en de reële arbeidsvoorwaarden in het Derde Rijk.

Tenslotte dient nog te worden aangestipt dat de voetnoten, daar waar zij naar archiefstukken verwijzen, te summier werden gehouden. De auteur had tenminste de opsteller, de destinataris en de datum van elk dokument moeten vermelden.

F. S.

4. Generaal Jean PIRON, Souvenirs, 1913-1945, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1969, 184 p., ill.

Karakter en beslissingsgeest zijn de eigenschappen die men mag verwachten van een legerleider in oorlogstijd, en niet de zin voor nuances. De mémoires van de gewezen bevelhebber van de 1ste Belgische Brigade geven die eigenschappen van de geboren leider weer. De herinneringen van generaal Piron zijn gekleurd door zijn sterke persoonlijkheid. Zijn getuigenis is van zeer groot belang, wanneer hij beleefde gebeurtenissen verhaalt. Het verhaal van zijn tocht doorheen Frankrijk kan zo uit een bloemlezing genomen zijn, terwijl de Spaanse etappe daarentegen eerder een toeristische wandeling leek. Eindelijk invrijheid zet de auteur in met wat hij "zijn slag om Engeland" noemt, die hij ook wint. Hij vecht om toch maar

oorlog te kunnen voeren. Energieke maatregelen drongen zich op, want "le mal d'exil", door Chateaubriand reeds anderhalve eeuw eerder aangeklaagd, heerste onder de Belgen in Groot-Brittannië. De soms bijtende pen van generaal Piron haalt daarvan talrijke voorbeelden aan. De slagen komen raak aan, terwijl zijn slachtoffers alleen maar - en dan nog ! - beschermd zijn door hun anonimiteit. Eindelijk komt dan het uur, dat de Duitsers de rekening gepresenteerd krijgen. De Belgische Brigade bewijst in Normandië haar goede training. Dan komt de triomfantelijke intocht in Brussel, waarna de strijd moet hervat worden. Maar daartussen, zo schrijft generaal Piron, kon men zich rekenschap geven van de moeilijkheden, die ontstonden toen men én strijdkrachten én verzet samen wilde doen optrekken. "Le 9 septembre 1944", aldus de auteur, "j'avais été convoqué à l'état-major de l'Armée secrète, installé dans un hôtel de l'avenue des Arts. On m'y demanda de participer avec mes troupes à l'attaque des dernières résistances allemandes au nord d'Anvers. Ces messieurs hélas ne pouvaient me fournir aucun des renseignements nécessaires à cette opération ! Ils ignoraient les itinéraires ouverts ainsi d'ailleurs que la situation et de leurs troupes et de l'ennemi. Cela ne m'inspira guère confiance. Aussi bien je posai deux conditions à notre participation. Tout d'abord nous libérer du commandement du XXXe corps, ensuite me confier le commandement de l'opération, car entre autres choses nous possédions seuls les moyens de transmission nécessaires. Je n'entendis plus rien de ces messieurs" (p. 143). Tijdens de inzet in de Kempen onderscheidde de Brigade zich aan het kanaal van Wessem en beëindigde de veldtocht in Nederland.

Sbtsom : soms briljante, altijd goedgeschreven bladzijden, die aan het werk de vaart van een roman geven.

J.V.

5. Carlo G. SEGERS, Donnez-nous un champ de bataille, Bruxelles, Pierre De Méyère, 246 p., ill.

Carlo Segers, nu verbonden aan de Raad van State, is één van de weinige Belgen die erin slaagden in mei 1940 naar Engeland in te schepen. De gehele oorlog bracht hij door bij onze commando's en, doorheen zijn persoonlijke herinneringen, geeft hij tenslotte de geschiedenis van de elite eenheid. Het werk is veel meer dan het eenvoudige getuigenis van een strijder. Geschreven door een onafhankelijke geest, brengt het talrijke interessante details aan. Het eerste deel, waaraan de titel van het werk ontleend is, verhaalt de groeiende malaise in de kleine Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, de verwaarlozing en de beu waarin ze zich meenden te bevinden. Het was die periode, schrijft de auteur, waarin "les officiels" ne songeaient nullement à nous lancer dans le combat, mais bien plutôt à nous conserver comme une armée de parade ... qui ferait, un jour, une rentrée victorieuse à Bruxelles" (p. 33).

Dit afwachten viel helemaal niet in de smaak van mannen, die er met grote risico's in geslaagd waren het vrije Engeland te bereiken om er de strijd tegen de Duitsers herop te nemen. Gebeurde wat moest gebeuren. Het teveel aan energie kwam vooral ten goede aan de commando's. Carlo Segers volgde zijn strijd lust. Het tweede deel van zijn werk verhaalt dan de

operaties van de Belgische groene mutsen in Italië, daarna te Vis (Joegoslavië), uiteindelijk op het eiland Walcheren. Persoonlijke herinneringen en uittreksels uit het eenheidsdagboek worden gebruikt zonder een warboel te vormen. We kunnen alleen maar hopen dat dit werk eerstdaags een uitgever vindt voor zijn oorspronkelijke, Nederlandse versie.

J.V.

6. Fernand van LANGENHOVE, La Belgique en quête de sécurité, 1920-1940, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1969, 157 p. Collection "Notre Passé".

Naar uitzicht is dit werk, met de sprekende titel, eerder klein, maar het behandelde onderwerp is er niet minder interessant om. De buitenlandse politiek van België tussen de beide wereldoorlogen is, zelfs voor de meeste Belgen, terra incognita. Het moet zeker niet gemakkelijk geweest zijn een dergelijk onderwerp, met de nodige en gepaste nuanceringen, samen te brengen in zo weinig bladzijden. Daartoe moet men terzelfdertijd én de stof grondig beheersen én over een goede syntesegeest beschikken. De auteur heeft die kwaliteiten. Als gewezen secretaris-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken, was hij betrokken bij talrijke onderhandelingen. Nochtans ruimt de persona agens de plaats voor de persona narrans. De eerste persoon enkelvoud, eerlijk gebruikt wanneer het "ik" er nodig is, is zo discreet, dat het quasi niet opgemerkt wordt.

De zeer grote ambtenaar, die Van Langenhove was, spreekt voor al van zijn functie, niet van zijn persoon. In zijn gedenkschriften schrijft Paul-Henri Spaak over zijn gewezen secretaris-generaal: "Dévoué, discret, fidèle, il possédait en outre un excellent style diplomatique combinant la concision, la clarté, le choix judicieux des mots, l'expression heureuse. J'ai dit bien des fois en plaisantant, mais cette plaisanterie était l'expression d'une vérité, qu'il mettait en langage clair mes pensées confuses (1). Het werk van Van Langenhove is een model van duidelijkheid. Een uitgebreider analyse zou hierover wel op zijn plaats zijn. De buitenlandse politiek van België heeft geen uitstaans met de legenden, die eromheen gewoven werden, en nu nog gewoven worden. Het serene relaas van de gebeurtenissen scheurt deze legenden aan flarden. Het zou interessant zijn om hier bij stil te staan, maar de plaats ontbreekt. Elders zullen we er opnieuw over spreken. In afwachting kunnen we alleen maar de lectuur van La Belgique en quête de sécurité aanbevelen.

J.V.

(1) Cf. Paul-Henri SPAAK, Cobalts inachevés - 1 - De L'Indépendance à l'Alliance, Paris, Fayard, 1969, Les grandes études contemporaines, p. 37.

7. Dr. A.M. van PESKI, Hendrik De Man, Brugge-Utrecht, Desclée De Brouwer, 1969, 200 p.

De omstreden figuur van H. De Man komt een kwart eeuw na de oorlog terug zeer fel in de politieke en wetenschappelijke belangstelling. Een briljant resultaat van deze belangstelling vindt men in het essay van dr. A.M. van Peski. Voor het Nederlandstalig werkveld leverde van Peski hiermee met grote kennis van zaken een bruikbare en serene introductie tot meerzijdige facetten van H. De Man's betekenis in zijn tijd.

De biografische elementen in van Peski's essay zijn slechts bind elementen. De mens Hendrik De Man en de politicus in de praktijk worden slechts secundair belicht. Het accent ligt in de eerste plaats op de ontwikkeling van De Man's maatschappijvisie zoals deze tot uiting kwam in zijn belangrijkste geschriften, te beginnen met Zur Psychologie des Sozialismus (1926). Uit zijn jonge vormingsjaren en vooral uit die onmetelijk tragische ervaring van de eerste wereldoorlog, speurt van Peski het mutatieproces na in de denkwereld van De Man, die hem in de tussenoorlogse periode deed opklimmen tot de voornaamste lichtbaken van ideologische vernieuwingen die hem - naar van Peski's woorden - in 1940 voerde tot "kwelijke vergissingen en verderfelijke illusies".

Merkwaardig is hoe van Peski in de analyse van De Man's laatste werken (zoals Au-delà du Nationalisme, 1946 of meer nog in Vermassung und Kulturverfall, 1951) de lijn aantoonde van een denken dat vooral op zoek gaat naar brede, universele verbanden en op vele punten soms eenzijdig visionair gaat lijken. Het is de nadenkende mens, die uit de actie is gedrongen en hierdoor geen kans krijgt verbittering, angst en onzekerheid te sublimeren in de praktijk van maatschappelijke leiding en ordening.

Samen met van Peski's eigen besluiten (hoofdstuk X : Wat heeft H. De Man ons thans nog te zeggen), mag men van deze studie zeggen dat het een hoogst belangrijke bijdrage is geworden tot meer inzicht in de ideologische strijdvragen van deze eerste helft van de XXe eeuw.

H. B.

GIFTEN

Regelmatig zal de lijst gepubliceerd worden van giften en schenkingen aan het Centrum. Wij willen er nogmaals onze erkentelijkheid mee betuigen aan allen, die een gift stuurden.

A. BOEKEN

Ontvangen van :

- Z. E. H. BELLEFONTAINE, Herve : Notre Vieux Collège, Spécial 1940-1945.
- Francis BOLEN, Bruxelles : Ciné-Dossiers n° 15 en 16.
- Luit.-Generaal LOUHON : Armée Secrète, souvenirs de commandement, van Luit.-Generaal Ivan Gérard.
- Jean COPIN, Bruxelles : Pagaille en 40 - Inferno in 1940, van Jean Copin.
- Christian DEJEAN, secretaris van de ULB : Le Livre jaune Français; Le Livre blanc Anglais, n° 1; Le Livre blanc Anglais n° 2; Le Livre bleu Anglais, n° 2.
- Mevr. DELANGE : Camps de concentration.
- Minister van State, A. E. DE SCHRYVER : Liber Amicorum August De Schryver.
- Laszlo DIRDA, eerste secretaris van de Ambassade van de Hongaarse Volksrepubliek : The Confidential Papers of Admiral Horthy.
- Mevr. Marthe DUESBERG : Les Huns chez nous, van Edmond Duesberg.
- Henri FIEVEZ, Bruxelles : Six amis viendront ce soir, van Gilbert Sadi Kirchen; Comète, Histoire d'un ligne d'évasion, van Cecile Jouan.
- Geschiedkundige Dienst van het Leger : Het gevecht te Bodange, van Commandant Hautecler; Le combat de Bodange, van Commandant Hautecler; Le Combat de Chabrehez, van Commandant Hautecler.
- Commandant HAUTECLER : La délégation française auprès de la commission allemande d'armistice, 4 delen; Vonkt, 27 mai 1940, van Commandant Hautecler; Het gevecht te Chabrehez, van commandant Hautecler.
- M. HARBOORT : Précis historique de l'artillerie à cheval, van M. Harboort.
- Albert HUBERT, nationaal voorzitter van de verbroedering der Ardeense Jagers, Brussel : Les Chasseurs Ardennais à Bodange.

- De heer INGBERG : Déportation et résistance nationale. Persécution et résistance Juive.
- Paul-Ernest JOSET : La douleur qui rit; La Marche au poteau; van Col. Camille Joset; In memoriam Colonel Camille Joset.
- Joseph KINDERMANS : Ici Otarie.
- Kolonel LAURENT : La poste militaire Belge 1939-1940, van kolonel Laurent.
- Paul M. G. LEVY : Het fort van Breendonk; Le fort de Breendonck.
- Daniel ROSSEELS : Buitenlandse vrienden, van Daniel Rosseels.
- Georges SOMERS : Les encerclés de Grand-Fort-Philippe, van Georges Somers; Avions militaires allemands, italiens, anglo-américains et soviétiques, 1943; Bilan V1-V2, Omdat ge het niet zoudt vergeten; Derrière l'épaisse fumée de gros cigares; La deuxième guerre, van Félicien Rousseaux; L'Art de mentir.
- Daarenboven ontvingen wij van de Ambassade der Sovjet-Unie 5 werken, en van de Ambassade van de Poolse Volksrepubliek 8 werken en een aantal brochures.
- De Universiteitsbibliotheek van de ULB-VUB leent het Navorsingscentrum 95 werken uit, terwijl het "Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie" (Amsterdam) volgende boekenverzamelingen stuurde :
 Het Proces Christiansen; TRIP : De Duitse bezetting van Nederland en de financiële ontwikkeling van het land gedurende de jaren der bezetting; Vijf nota's van Mussert aan Hitler over de samenwerking van Duitsland en Nederland in een Bond van Germaansche volkeren, 1940-1944; Het Proces Rauter; VAN DER LEEUW : Huiden en Ieder 1939-1945; DE PATER : Het schoolverzet; RUETER : Rijden en staken; Het Proces Mussert; WINKELMAN : Heusden geteisterd en bevrijd; ZIMMERMAN-WOLF : Het woord als wapen. Keur uit de Nederlandse ondergrondse pers; SANDERS : Het Nationaal steunfonds. Bijdrage tot de geschiedenis van de financiering van het verzet, 1941-1945; WINKEL : De ondergrondse pers 1940-1945; Dagboekfragmenten 1940-1945; BOUMAN : De april-mei-stakingen van 1953; SIJES : De arbeidsinzet. De gedwongen arbeid van Nederlanders in Duitsland 1940-1945; FRAENKEL-VERKADE : Correspondentie van Mr. M. M. Rost van Tonningen; DE JONG : Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, 2 delen; SIJES : De februaristaking 25-26 februari 1941.

B. DOCUMENTEN EN ARCHIEVEN

Mevrouw Gérard heeft aan het Centrum verschillende archiefbundels toevertrouwd met documenten van wijlen haar echtgenoot luitenant-generaal Ivan Gérard. Het archief bevat rechtstreekse getuigenissen van zijn bevelhebberschap in het 12e Linie regiment (veldtocht mei 1940), zijn bevelhebberschap in het Geheim Leger (april 1943-maart 1944), zijn verblijf in Londen (maart 1944-september 1944), zijn bevelhebberschap over de "Binnenlandse Troepen" (september 1944-december 1944), zijn bevelhebberschap over de "Belgische Militaire Verbindingsdienst" (januari 1945-december 1945).

H. B.

- Mevr. ALDERSE BAAS, Brussel : Een studie van H. De Man
- Mevr. ASVELD, Brussel : 1 pamflet : La Brigade Rouge.
- Mevr. DELANGE, Brussel : verzameling persknipsels betreffende de Bevrijding en het proces van Nurnberg.
- Dr. DUBOIS, Brussel : Brieven en dienstnotas van het Ministerie van Volksgezondheid, Bordeaux, 1940.
- De heer L. DUPUIS, Aiseau -Henegouwen : een bundel poezie.
- Henri FIEVEZ, Brussel : 28 ravitailleringstabellen (maart 1942-mei 1944); 11 clandestiene pamfletten; 4 nrs van "Front"; 1 ex van "La Légion Noire"; 1 ex van "La Résistance"; 4 ex van "Libération"; 2 ex van "L'Insoumis"; 3 ex van "Times"; 2 ex van "L'Action"; 1 ex van "Le Justicier Interallié"; 1 ex van "L'Elastique"; 4 ex van "Le Drapeau Rouge"; 1 ex van "Le Peuple"; 22 ex van "La Libre Belgique"; 13 ex van "La Voix des Belges"; 1 valse "Le Soir"; verschillende persknipsels betreffende de Bevrijding; 5 landkaarten in België uitgegeven tijdens de oorlog.
- Juffr. F. MICHAUX, Namur : Klandestiene bladen : L'Insoumis, 3-4-1944, nr 39; La Résistance, nr 10, s.d.; Propagandabladen, s.d., s.n.; Solidarité (Beaumont, Chimay ...) september; La Libre Belgique, 5 met de hand geschreven kopieën; Churchill Gazette, 3-1942 nr 27; Front, nr 3, 4 en 5, 12/43 - 1/44. Diverse vlugschriften : Met de hand geschreven kopieën : 15; Gestencilde kopieën : 4; Gedrukte : 4; Afgeworpen vlugschriften : 2; Liederen (met de hand geschreven) : 5; Vijftien cahiers in handschrift met hoofdzakelijk een kroniek van BBC-uitzendingen, geïllustreerd met talrijke vlugschriften en aangevuld met lokale berichten.
- De heer VOLS BRACKE, Beverst : Artikel over de Bevrijding van Beverst.

C. DAGBOEKEN EN ONUITGEGEVEN MEMOIRES

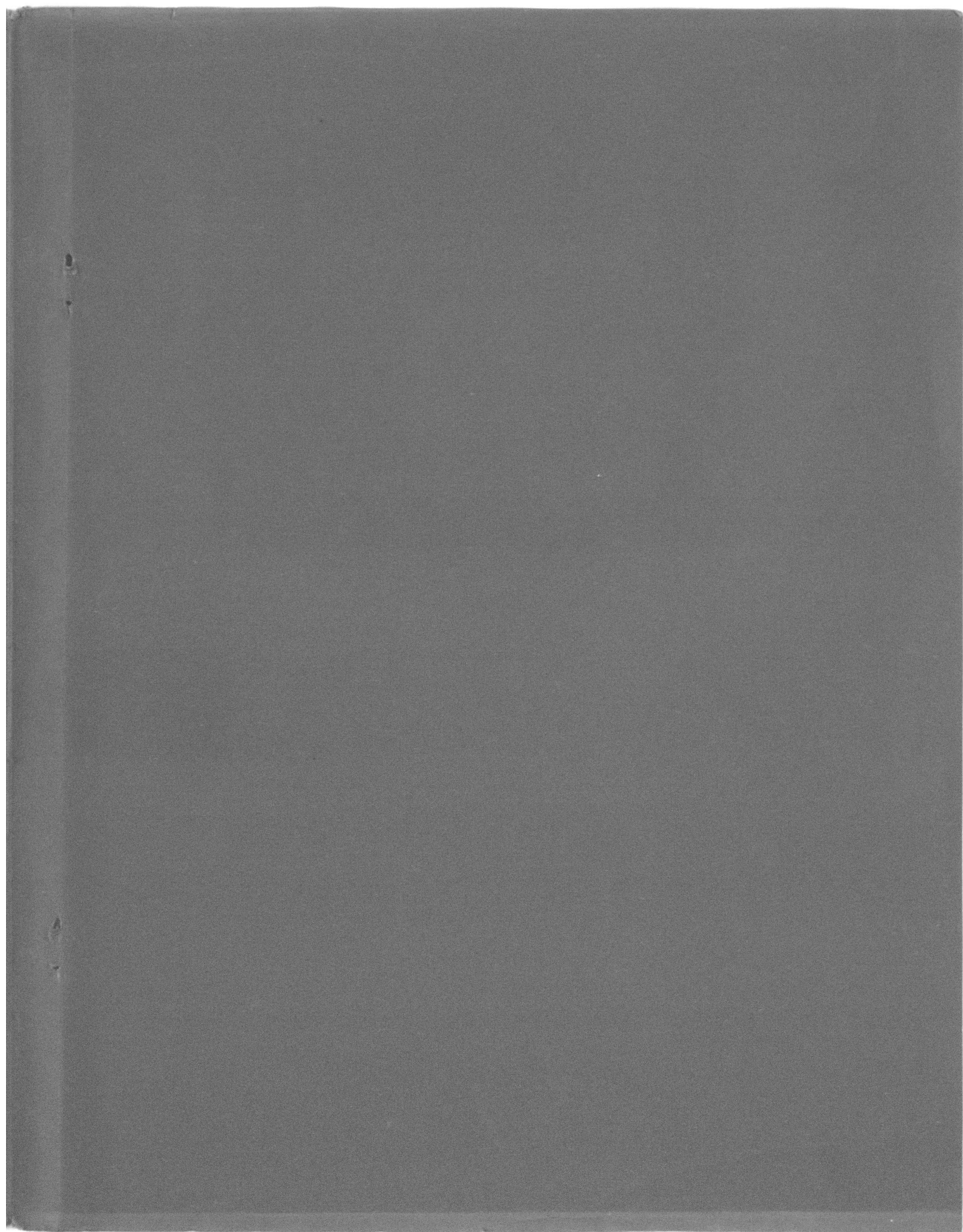
- K. AERNOUDT, Heist : verhaal van de gevechten in september 1944 ten Noorden van het Leopoldskanaal, dact., 29 p.
- CARLE, Brussel : Getuigenis over de Gestapobeschieting aan de Louizalaan, ms., 3 p.
- DE BOUVERIE, Ekeren : verhaal van sabotage actie in petroleumraffinaderij te Antwerpen (RPB, 1943), ms., 6 p.
- G. DE SCHEPPER, Erembodegem : Memoires en fotos uit veldtocht van mei 1940 als soldaat-chauffeur bij het 14e Artillerieregiment. Memoires, fotos, brieven uit deportatietijd (6-XI-1942 tot 1-VI-1945) in Ehrenfriedershof, Saksen : ervaringen en actie van een kajottersverantwoordelijke bij de opgeëiste arbeiders.
- DETHIER, Huy : Dagboek van veldtocht mei 1940 en van verblijf in Frankrijk, dact., 87 p.
- DUBOIS, Brussel : verhaal van de uittocht in 1940, ms., 20 p.
- Mevr DUCHAMP-PONTHOT, Brussel : verhaal van aanhoudingen, 1943, ms., 6 p. (+ 5 fotos).
- MARTENS Omer, Brussel : getuigenis
- De heer J. SCHETTER, Luik : Beelden van Luik tijdens de oorlog 10/5/40. Kerstmis 1940 (handschrift), gefotokopieerd door het Centrum.

- E. WERY, Brussel : verhaal over de veldtocht mei 1940, dact., 3 p.
- WILLEMS, Brussel : Dagboek van reis London-Leopoldstad, 1943-1944, dact., 18 p.

D. VARIA

- SPREUTELS, Brussel : een zak "Deutsche Reichspost".

Dit nummer van MEDEDELINGEN werd gerealiseerd met de medewerking van Herman BALTHAZAR, Jean DUJARDIN, José GOTOVITCH, Wim MEYERS, Frans SELLESLAGH en Jean VAN WELKENHUYZEN. Het werd samengesteld op een Olivetti "Editor" door Chantal VAN WAMBEKE en gedrukt op offset Rex Rotary 1500 door Joseph DEQUICK.

DIRECTEUR - VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
JEAN VANWELKENHUYZEN

PAUL VANDEN THORENLAAN 36
1180 BRUSSEL